

Jonna Kykkänen

HUUMEADDIKTION MONET KASVOT

Attribuutiot riippuvuuden selityksissä ja valistus YouTube videoilla

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Pro gradu- tutkielma

Huhtikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Jonna Kykkänen

Huumeaddiktion monet kasvot -Attribuutiot riippuvuuden selityksissä ja valistus YouTube videoilla

Pro gradu- tutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimus/ Sosiaalipsykologia

Huhtikuu 2020

Tutkielman aiheena on huumeiden käyttäjien riippuvuuteen vaikuttavat tekijät. Tutkin sitä, miten he itse kuvaavat riippuvuuden syntyneen sekä heidän videoillaan antamaa kokemusvalistusta. Käytän riippuvuuksien selityksissä attribuutioteoriaa, jonka perusteella olen jakanut selitykset ulkoisiin ja sisäisiin tekijöihin. Aineistoni koostuu 14 YouTube-videosta, jotka ovat 10 eri käyttäjän jakamia. Materiaalia on sekä suomeksi että englanniksi. Videot on valittu siten, että jokaisessa on puhuttu huumeiden käytön aloittamisesta ja niihin johtaneista syistä. Käytin analyysissäni sisällönanalyysejä, eli olen yhdistellyt videoilta esiin tulleita asioita yhteen ja muodostanut niiden pohjalta erilaisia kategorioita. Tutkielmassani esiintyy kokemusasantuntijuutta, jonka kautta pohdin myös videoilla esiintyvää valistusta.

Aineistosta nousi esiin seitsemän erilaista kategoriaa, joista kuusi liittyi riippuvuuden selityksiin ja yhtenä kategoriana on valistus. Riippuvaisuutta pohdittiin ylisukupolvisuuden, persoonallisuuden piirteiden, elämyshakuisuuden, viihdekäytön, mielenterveyden ja lääkinnällisten tarkoitusten pohjalta. Ulkoinen selitys tapahtumille oli yleisempää kuin sisäinen, sillä vain elämyshakuisuudessa koettiin yksilöllä olevan ainoa vastuu käytön aloittamisesta. Kahdessa kategoriassa oli mahdollista erottaa sekä sisäisiä että ulkoisia tekijöitä, mutta ulkoiset selitykset olivat vahvimpia. Valistus näyttäytyi puolestaan negatiivisten asioiden korostamisena, eikä muille toivottu samaa kohtaloa. Valistuksessa pääteemoina olivat persoonan muutokset, rikollisuus, varoitukset huumeiden sisällöistä ja vaikutustavoista sekä avun pyytäminen ja hakeminen.

Videoilta on mahdollista erottaa kulttuurin tuomia eroja, sillä suomenkieliset videot erosivat englanninkielisistä performatiivisuudessa: englantia puhuvat kuvasivat videoita useammin sensuroimatta kasvojaan ja heidän katseensa oli intensiivisempi. Kaikki henkilöt kertoivat päihteiden käytön alkaneen alaikäisenä, useimmiten alkoholista. Monet kuvasivat kokemansa valistuksen olleen huonoa ja olivat halukkaita muuttamaan sitä totuudenmukaisemmaksi. Videoilla esiintyi pohdintaa porttiteoriasta, jonka mukaan kannabiksen kokeilu johtaa myöhemmin vahvempien huumeiden kokeilemiseen. Videoiden henkilöistä kaikki kumosivat porttiteorian ja heidän mielestään alkoholilla on suurin merkitys huumekekeiluissa. Tutkimuksen tavoitteena oli saada huumeiden käyttäjien oma ääni kuuluviin, sillä heillä on sellaista tietoa riippuvuudesta, joka olisi hyvä saada myös viranomaisten käyttöön.

Avainsanat: Huumeet, Riippuvuus, Attribuutiot, Valistus, Kokemusasantuntijuus, Performatiivisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Jonna Kykkänen

Many faces of drug addiction - Attributions in Explanations of Addiction and Enlightenment on YouTube Videos

Pro gradu- thesis

Tampere University

Social sciences/ Social psychology

April 2020

The topic of the thesis is the factors influencing drug addiction and how they themselves describe the origin of the addiction. I study how they themselves describe the addiction that arouse and the educational enlightenment they provide in their videos. I use attribution theory for dependencies explanations and the explanations I have divided into external and internal factors. My material consists of 14 YouTube videos shared by 10 different users. The material is both Finnish and English. The videos are selected because everyone has talked about starting a drug use and the reasons behind it. I used content analysis; I have aggregated things and formed the basis of the different categories. In my thesis, there is experiential expertise, and through it I also reflect on videos enlightenment.

Seven different categories emerged from the data, six of which were related to explanations of addiction and one category was enlightenment. Addiction was considered based on intergenerational, personality traits, experience seeking, entertainment, mental health and medical purposes. An external explanation of events was more common than an internal one, because only in experience seeking did the individual feel the sole responsibility for initiating use. In two categories, it was possible to distinguish between internal and external factors, but external explanations were stronger. Enlightenment, in turn, appeared to emphasize negative things, and the same fate was not desired for others. The main themes of the enlightenment were personality changes, crime, warnings about drug contents and modes of action, and asking for and seeking help.

It is possible to distinguish the cultural differences from the videos, because the Finnish-language videos differed from the English-speaking ones in their performativity: English speakers used to shoot videos more often without censoring their faces and their eyes were more intense. All subjects reported that they began using alcohol while underage, mostly alcohol. Many described that the enlightenment they had experienced were bad and they wanted to make it more truthful. The videos featured reflection on gate theory, according to which experimentation with cannabis later leads to more stronger drugs. The people in the videos all refuted the gate theory and they think alcohol plays the biggest role in drug experiments. The aim of the study was to make drug users' own voices heard, as they have information about addiction that should also be made available to the authorities.

Keywords: Drugs, Addiction, Attributions, Enlightenment, Experience Expertise, Performativity

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

Sisällysluettelo

1.Johdanto.....	4
2.Addiktio ja huumeet	6
2.1 Huumepolitiikka	9
2.2 Huumeiden käytön eri muodot ja riippuvuus	11
2.3 Riippuvuuden selitykset ja tulkinnat aiemmassa tutkimuksessa	14
2.4 Huumeiden käytön riski- ja suojaavat tekijät	15
2.5 Porttiteoria	16
3.Kokemusasiantuntijuus ja valistus	17
3.1 Vertaistuki ja sosiaalinen tuki	19
3.2 Asenteet huumeidenkäyttöä kohtaan.....	21
4.Attribuutioteoria	22
5.Aineisto ja menetelmä	24
5.1 Tutkimuskysymys ja rajaus	26
5.2 YouTube.....	27
5.3 Verkko ja sosiaalinen media	28
5.4 Tutkimusetiikka	29
5.5 Aineiston henkilöt.....	29
6.Huumeidenkäytön selittävät tekijät	32
6.1 Ylisukupolvisuus.....	33
6.2 Persoonallisuuden piirteet	35
6.3 Elämyshakuisuus.....	37
6.4 Viihdekäyttö	40
6.5 Mielen terveys.....	42
6.6 Lääkinnällinen tarkoitus	45
7. Valistus	47
8.Yhteen veto ja pohdinta.....	54
Lähteet	63

1.Johdanto

Riippuvuus on hyvin monimutkainen asia. Sitä ei välttämättä tajua olevansa riippuvainen jostain, ennen kuin yrittää lopettaa sen käyttämisen (käännetty)

-Osa myöhemmin esiteltävää aineistoa

Aineistoesimerkissä kuvataan riippuvuuden olevan monimutkainen asia, sillä sen huomaaminen voi tapahtua vasta yrittäessä luopua riippuvuutta aiheuttavasta asiasta. Ote on osa myöhemmin esiteltävää aineistoa ja se kuvaa hyvin riippuvuuden monikasvoisuutta. Tutkielmani nimi *"Huumeaddiktion monet kasvot"* kuvaa sitä, kuinka riippuvuus voi syntyä ja näyttäytyä hyvin eri tavoin.

Addiktio on nykyisin arkinen käsite, sillä päihteiden lisäksi ihminen voi olla addiktoitunut esimerkiksi ruokaan, harrastuksiin, läheisiinsä tai shoppailuun. On mahdollista vitsailla addiktoituneensa jostakin, eikä sen ajatella olevan vakavaa. Eri addiktioihin suhtaudutaan hieman eri tavoin, sillä esimerkiksi huumeriippuvuus aiheuttaa suurta pelkoa, mutta työriippuvuuteen ja urheiluriippuvuuteen yhdistetään positiivisempia mielikuvia. (Tammi & Raento 2013, 7.) Sosiaalipsykologi Anja Koski-Jännes kertoo teoksessaan *Addiktoiden yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja yksilölliset kehitysheidot*, että addiktion syntyyn vaikuttavat monet tekijät, mutta jokainen yksilö ei tule riippuvaiseksi, vaikka olosuhteet olisivat otolliset. Yksilön addiktion syntymiseen vaikuttavat esimerkiksi geneettiset tekijät, luonteenpiirteistä impulsiivisuus ja riskinottovalmius sekä traumaattiset kokemukset esimerkiksi lapsuudessa. (Koski-Jännes 2014, 94.)

Huumeiden käyttöön liittyy kielletyn asian tuomaa kiinnostusta. Esimerkiksi kannabiksen kokeilua yritetään selittää sillä, että muutkin kokeilevat. Tähän ilmiöön liittyy kuitenkin vahvasti ikä, sillä esimerkiksi keski-ikäinen saattaa miettiä kahdesti edes aspiriinin ottamista, sillä vanhemman polven ihminen voi ajatella lääkkeen ottamisen pään sekoittamiseksi. (Viljamaa 2011, 169.) Sosiologi Pekka Hakkarainen pitää huumeidenkäyttöä tutkimuskohteena arkaluontoisena, sillä huumeidenkäyttö salataan usein ulkopuolisilta (Hakkarainen 2015, 83).

Aiheena tutkielmassani on huumeidenkäyttäjien addiktion syntymiseen vaikuttaneet tekijät. Tutkin niitä erilaisia tekijöitä, jotka johtavat huumeidenkäytön aloittamiseen. Tutkielmassani tulen selvittämään, miten henkilöt itse kokevat riippuvuutensa alkaneen. Aineistokseni olen valinnut

sellaisia YouTube-videoita, joissa henkilöt puhuvat huumehistoriastaan. Tarkoituksena on saada selville, miten he puhuvat huumeista ja niiden käytöstä juuri sosiaalisessa mediassa. Monet käyttäjät ovat jakaneet useita eri videoita, joissa pääteemana on huumeidenkäyttö tai heidän kokemuksensa niiden käytöstä. Kokonaiskuvan hahmottamiseksi olen silmäillyt henkilöiden muitakin videoita, vaikka aineistokseni valitsin vain tietyt videot.

Jo kandidaatintutkielmassani käsittelin huumeidenkäyttäjien toisilleen antamaa vertaistukea, minkä pohjalta kiinnostuin jatkamaan samassa aihepiirissä. Kandidaatintutkielmassani esiin nousivat reseptilääkkeiden väärinkäytöstä syntyneet riippuvuudet, minkä perusteella halusin tässä tutkielmassa selvittää erilaisia addiktioon johtaneita syitä. Perehdyn nyt siihen, miten YouTube-videoilla selitetään huumeidenkäytön aloittamista. Koska YouTube-videoilla käyttäjät valistavat muita olemaan koskematta huumeisiin, käsittelen tutkielmassani myös kokemusasiantuntijuutta ja sen kautta päihdevalistusta.

YouTube toimii sisältöjen jakamiseen keskittyneenä alustana, jossa käyttäjien on mahdollista jakaa videoita toisten nähtäväksi. Myös huumeidenkäyttäjät tai entiset käyttäjät ovat jakaneet sosiaaliseen mediaan videoita, joissa he kertovat omista huumeidenkäyttökokemuksistaan ja addiktion synnystä. Laaksonen, Matikainen ja Tikka (2013, 9) toteavat, että viestintäteknologian kehittymisen myötä verkosta on tullut kaikkien saatavilla oleva palvelu. Tämän vuoksi videot ovat suosittuja ja mielenkiintoinen tutkimuskohde.

Attribuutioteoria on käsitteenä tärkeässä roolissa tutkielmassa ja toimii teoriataustana. Sosiaalipsykologi Harold H. Kelley ja psykologi John L. Michela tarkoittavat attribuutiolla sitä, mistä ihminen havaitsee syyn tiettyyn toimimiseen johtuneen. Sisäisellä attribuutiolla tarkoitetaan ihmisen omaa halua, kun taas ulkoisella attribuutiolla viitataan ulkoisista paineista johtuvaan käyttäytymiseen. (Kelley & Michela 1980, 458.) Jokaisessa valitsemassani videossa henkilöt kertovat, mikä tai mitkä tekijät ovat johtaneet heidän huumeidenkäyttönsä aloittamiseen, jolloin on mahdollista tehdä päätelmiä heidän attribuutioistaan. Jaottelin riippuvuuden selitykset sisäisiin ja ulkoisiin attribuutioihin ja käytän myös sosiologi Antti Weckrothin (2001) riippuvuuden tulkintakehyksiä sekä Hakkaraisen (2001) huumeidenkäytön sosiaalisia kehyksiä. Tulkitsen, että riippuvuuden tulkintakehyksien tavoitteena on kuvata riippuvuutta sisäisillä asioilla, kun taas sosiaaliset kehykset selittävät riippuvuutta lähinnä ulkoapäin tulleista ärsykkeistä.

Tutkielman alussa kerron yleisesti addiktiosta ja huumeista, huumeepolitiikasta sekä huumeiden erilaisista käyttömuodoista ja riippuvuuksista. Tämän jälkeen kerron riippuvuuden selityksistä aiemmassa tutkimuksessa ja huumeidenkäytön riskitekijöistä ja niiltä suojaavista tekijöistä. Koska porttiteoriasta keskustellaan usealla videolla, olen ottanut sen osaksi tutkielmaa. Tärkeinä teoriataustoina pidän kokemusasiantuntijuutta ja valistuta sekä attribuutiota. Olen liittännyt vertaistuen ja sosiaalisen tuen käsitteet kokemusasiantuntijuuteen ja käsittelen asenteita huumeiden käyttöä kohtaan. Aineiston analyysimetodiksi olen valinnut sisällönanalyysin ja käsittelen sen yhteydessä yleisesti YouTubea ja sosiaalista mediaa. Tämän lisäksi olen kirjoittanut jokaisesta henkilöstä lyhyet esittelytekstit, jotta kokonaiskuvan hahmottaminen olisi helpompaa. Olen ottanut performatiivisuuden osaksi analyysia, sillä aineiston sisältämä videomateriaali mahdollistaa myös nonverbaalisten asioiden tulkitsemisen. Mietin myös tutkielmani eettisiä kysymyksiä. Analyysiluvut olen jakanut siten, että riippuvuuksien selittämisen tavat ovat omina kappaleinaan, minkä jälkeen valistuksesta on oma kappale. Lopuksi tiivistän tulokset ja peilaan niitä aiempaan tutkimukseen sekä käsittelen muutamia havaintoja tarkemmin.

2. Addiktio ja huumeet

Addiktio

Addiktio-termiä käytetään usein erottamaan ilmiöt erilaisista riippuvuuksista, sillä ihmisillä on monenlaisia sekä fysiologisia että psykologisia riippuvuuksia. Osa riippuvuuksista on elämän kannalta tarpeellisia, esimerkiksi lapsen riippuvuus huoltajastaan tai ihmisten riippuvuus hengitysilmosta. Kun puhutaan huonosta riippuvuudesta, on usein kyseessä päihdeaineen luoma riippuvuus. Lääketieteessä päihdeaineen aiheuttamaa addiktiota kuvataan haluna käyttää kyseistä ainetta jatkuvasti, suurentaen annosta toleranssin kasvettua. (Uusitalo 2013, 90–91.)

Addiktion voidaan nähdä eroavan muista haluista ja tarpeista neljällä eri tavalla, joista filosofi Susanne Uusitalo (2013, 92–93) kirjoittaa teoksessaan *Addiktio – uhka yksilön tahdolle vai vapaata toimintaa*. Esimerkiksi riippuvaisen halu saada kyseistä ainetta tai tekemistä on niin suuri, ettei siihen vaikuta sen sijainti tai seura. Riippuvainen henkilö voi siis olla halukas lähtemään hakemaan sitä, vaikka ei pitäisi paikasta, johon hänen täytyy mennä. Riippuvuus voi myös muuttaa omaa

ajattelua himon yllättäessä. Kolmantena Uusitalo mainitsee addiktion olevan kytköksissä ihmisen nautinnon kokemuksiin, jolloin riippuvainen henkilö hakee mielihyvää ja estää sen avulla mahdolliset vieroitusoireet. Viimeisenä piirteenä addiktiolla nähdään olevan fysiologinen pohja, sillä aivot ohjaavat tekemään tietynlaisia valintoja.

Addiktioita on monenlaisia, mutta jokaista addiktiota ohjaa odotuksen ja taistelun läpikäyminen, mikä johtaa käyttäjän lankeamiseen kyseiseen addiktiota aiheuttavaan tekijään. Addiktiot voidaan jakaa toiminnallisiin ja aineellisiin riippuvuuksiin, joita on mahdollista tutkia psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta näkökulmasta. Toiminnallisiin riippuvuuksiin voidaan lukea esimerkiksi läheis- ja nettiriippuvuudet sekä syömishäiriöt. Aineellisia riippuvuuksia ovat puolestaan alkoholi-, huume- ja lääkeriippuvuudet. Tutkielmassani käsittelen vain aineellista riippuvuutta, sillä huumeet luokitellaan juuri aineellisiksi riippuvuuksiksi. Ainoastaan aineellisia riippuvuuksia on mahdollista mitata. Esimerkiksi alkoholinkäytölle on olemassa suurkulutuksen raja, jolloin voidaan puhua alkoholiriippuvuudesta. Kaikki ihmiset eivät kuitenkaan addiktoidu, sillä geeneillä on yhteys addiktion syntymiseen. Geenit eivät kuitenkaan täysin ohjaa addiktion muodostumista, ja yksilöllä on itsellään suurin vastuu riippuvuuden syntymisestä. Omilla valinnoilla on mahdollista estää sen muodostuminen, vaikka geeniperimä olisi otollinen addiktiolle. (Viljamaa 2011, 7–8.)

Addiktiota pidetään ristiriitaisena, sillä näkemykset siitä vaihtelevat esimerkiksi kulttuurin mukaan. Osa addiktiota aiheuttavista aineista ja toiminnoista ovat laillisia, kun taas osa on laittomia ja aiheuttavat paheksuntaa yhteiskunnassa. (Tammi & Raento 2013, 9.) Weckroth (2001, 32) kertoo eri maiden välillä olevan eroja päihteiden ja huumeiden käytössä. Syinä eroihin ovat esimerkiksi erilaiset lainsäädännöt ja tavat. Myös tässä tutkielmassa käsittelen eri maista lähtöisin olevien henkilöiden kertomuksia omista huumekokemuksistaan, jolloin on syytä muistaa eri kulttuurien vaikutukset päihteiden ja huumeiden käyttöön.

Huumeet

Huumeella tarkoitetaan yleisesti laittomia aineita, jotka vaikuttavat ihmisten tajuntaa muuttamalla. Termi ei kuitenkaan pidä sisällään laillisia aineita, joita on mahdollista pitää huumaustarkoitukseen soveltuvina. Esimerkiksi erilaiset liuottimet, liimat ja psyykenlääkkeet eivät sisälly huumekäsitteeseen. Juurikin laillisen ja laittoman päihdyttävän aineen välillä oleva ero on ongelmallinen, sillä osa aineista luokitellaan huumeiksi vain siitä syystä, että näin on päätetty joko kansallisissa tai kansainvälisissä sopimuksissa. (Onnela 2001, 20.)

Huumeet voidaan jakaa eri kategorioihin niiden vaikutusten perusteella. Niitä ovat stimulantit, depressantit, opiaatit ja hallusinogeeniset eli psykoaktiiviset huumeet. Stimulanteilla, esimerkiksi kokaiinilla ja amfetamiinilla on ihmiseen kiihdyttävä vaikutus ja ne havaitaan piristävinä. Stimulanttien käyttö ei aiheuta suuria fyysisiä oireita, mutta niiden käyttö voi johtaa vahvaan psyykkiseen riippuvuuteen. Depressantteina toimivat esimerkiksi alkoholi, jonka vaikutus nähdään ihmisen estoja vähentävänä. Opiaateilla puolestaan tarkoitetaan vahvoja kivunlievityslääkkeitä ja niiden vaikutus ihmiseen on euforisen onnentunteen lisääntyminen. Hallusinogeenit, esimerkiksi kannabis ja LSD muuttavat ihmisen tajuntaa ja voivat pahimmassa tapauksessa johtaa psykoosiin. (Hämeen-Anttila 2013, 13.)

Seppälä & Mikkola (2004, 32) määrittelevät huumeiden käyttäjän siten, että hän on henkilö, joka käyttää jotain laitonta päihdettä. Laittomiin päihteisiin luokitellaan kaikki päihdyttävät aineet lukuun ottamatta tupakkaa ja alkoholia. Perälä, Kainulainen & Tammi (2012) puolestaan avaavat ”narkomaanin” ja ”huumeongelmaisen” käsitteiden tarkoittavan henkilöä, joka käyttää liiallisesti ja pakonomaisesti sekä itselleen haitallisesti jotain laitonta päihdettä. Tässä tutkielmassa käytän edellä mainittuja selityksiä kuvaamaan huumeiden käyttäjää.

Huumeiden käyttöä voidaan pitää sosiaalisena toimintana, jota harjoitetaan muiden ihmisten kanssa esimerkiksi kaveriporukoissa (Hakkarainen 2001, 73). Lähes jokainen aineistossa esiintyvä henkilö kertoo huumeiden aloittamisen ja käyttämisen olevan sosiaalista toimintaa, johon kuuluvat ystävät. Ystävät voivat toimia esimerkiksi yllyttäjinä huumeidenkäytön aloittamisessa ja jatkamisessa tai ihminen voi kokea menettävänsä ystävänsä lopetettuaan huumeiden käytön, jolloin käytön lopettaminen on vaikeampaa.

Huumeidenkäyttö on liitetty erilaisiin sosiaalisiin kehyksiin, joihin toimivat Hakkaraisen (2001) mukaan etninen traditio, sotaväki, terveydenhoito, huono-osaisuus, varallisuus, koulunkäynti ja opiskelu, taide- ja viihdemaailma, tanssi- ja klubikulttuuri, rikollisuus ja prostituutio. Tutkielman kannalta oleelliset sosiaaliset kehykset ovat terveydenhoito, huono-osaisuus sekä tanssi- ja klubikulttuuri.

Terveydenhoidossa lääkkeen ja huumeen ero on häilyvä ja tilannekohtainen. Lähes kaikki huumeiksi luokitellut aineet ovat joskus olleet käytettävissä lääkkeinä ja osa on edelleen. Esimerkiksi oopiumi, morfiini, heroiini, kokaiini ja kannabis ovat joskus olleet Suomessa saatavilla apteekeista. (Hakkarainen 2001, 77–78.) Usein huumeiden käyttö yhdistetään huono-osaisuuteen ja

syрjäytymiseen, sillä huumeiden riippuvuusikäyttö on yleistä työttömien kesken. Vaikka huumeiden käyttö yhdistetään huono-osaisuuteen, näkyy sitä myös varakkaiden keskuudessa. Esimerkiksi kokaiini on saanut mainetta rikkaissa piireissä, etenkin sen korkean hinnan vuoksi. Taidemaailmassa huumeiden käyttö yhdistetään tietynlaiseen elämäntapaan, sillä huumeiden on katsottu edistävän luovuutta. Lisäksi tämä on nähtävissä myös tanssi- ja klubikulttuurissa. (Em. 81–86.)

2.1 Huumepolitiikka

Suomessa kaikki huumeisiin liittyvä toiminta on kiellettyä. Kieltoon kuuluvat huumeiden käyttö, myynti ja maahantuonti. (Hakkarainen & Metso 2004, 44.) Huumausainepolitiikan muodostavat YK:n huumausaineita koskevat sopimukset. Sopimuksia on tehty vuosina 1961 ja 1971, ja ne koskevat tiettyjen aineiden käytön valvontaa, mikä sisältää tuotannon, kaupan ja käytön tarkkailua. Laki antaa sosiaali- ja terveysministeriöille oikeudet määrätä, mitkä aineet luokitellaan huumeiksi. Rikoslain mukaan huumausainerikoksesta voi seurata sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta. Törkeästä huumausainerikoksesta on säädetty oma rikosvastuu ja se voi olla suurimmillaan jopa 10 vuotta vankeutta. (Soikkeli 2001,9–11.)

Suomen laissa ei eritellä huumeita vaarallisuuden mukaan, mutta eri huumeiden käytöstä, hallussapidosta ja myymisestä seuraa erilaisia sanktioita. Sanktioon vaikuttavat lisäksi huumeen määrä, välitystavat ja se, kenelle sitä on myyty. Huumausainerikokseksi riittää, että pitää hallussaan jollekin toiselle määrättyä reseptilääkettä. (Ikkala 2001, 134.)

Huumausainerikokset ovat tuomittavia tekoja, mikäli henkilö valmistaa huumeita, viljelee huumausainetarkoitukseen käytettyjä kasveja, kuljettaa huumausaineita tai myy niitä toisille. Lisäksi huumausaineen hallussapito, ostamisen yritys tai käyttäminen on rangaistavaa. Myös edellä mainittujen yrittäminen lasketaan rikokseksi. Törkeästä huumausainerikoksesta voidaan puhua, jos kyseessä on todella vaarallinen tai iso määrä huumetta, tavoitteena on saada suuri taloudellinen hyöty, tekijä on rikollisjärjestön jäsen, teko voi aiheuttaa hengenvaaran ihmisille tai kyseessä on alaikäiselle välitetty huumausaine. (Soikkeli 2001, 11–12.)

Aiemmin historiassa huumeiden käyttöä ei juurikaan kontrolloitu, mutta 1800-luvun lopussa havahduttiin rajoittamaan sitä ja 1900-luvulle mentäessä kriminalisointi alkoi näkyä. Yhdysvallat toimi aloitteentekijöinä luotaessa huumelainsäädäntöä, jonka mukaan valtioiden tulisi valvoa huumeiden saatavuutta ja rangaista väärinkäyttäjiä. Ensimmäinen maailmansota vaikutti ihmisten suhtautumiseen huumeisiin, sillä sotilaat haavoittuivat henkisesti ja he olivat tottuneet rintamalla

käyttämään vahvoja lääkkeitä. Sota aiheutti sen, että osa miehistä alkoi käyttämään sen jälkeenkin vahvoja aineita. Kriminalisointi tuli julkiseksi vuonna 1961, kun YK:n jäsenvaltiot allekirjoittivat sopimuksen, jossa huumeiden laillisuutta muutettiin. (Hämeen-Anttila 2013, 216–218.)

Keskustelua rangaistavuudesta

Huumausaineiden käytön rangaistavuudesta on kiistelty eri vuosikymmeninä. Etenkin vuonna 1972 keskustelu kävi kiivaana, sillä silloin säädettiin huumausainelaki. Huumeiden käytön rangaistavuus voitti eduskuntaäänestyksessä niukasti. (Kainulainen 2003, 229.)

Rangaistavuuden poistamisen puolesta väitteitä perusteltiin muun muassa siten, että huumeita käyttävä tarvitsee ensisijaisesti hoitoa, mutta rangaistavuuden vuoksi hoitoon hakeutuminen on vaikeampaa. Huumeiden käytöstä johtuva rikollisen leima voi pahimmassa tapauksessa ohjata käyttäjän yhteiskunnan ulkopuolelle. Kriminalisointia puolestaan perustellaan siten, että sen avulla tuotetaan kansalaisille kuva huumeiden käytön kiellettävyydestä. Kuitenkin esimerkiksi vuonna 1990 huumausainerikostyöryhmä päätti, että rangaistavuuden puolella olevat väitteet ovat merkityksellisempiä. Ajatuksena oli, että rangaistavuuden poistaminen lisäisi ihmisten mielenkiintoa kokeilla huumeita. (Kainulainen 2003, 231.) Eräs perustelu huumeiden käytön rangaistavuuden poistamiseksi oli rikosprosessin keventäminen, eli virkavallan työn helpontaminen (Kainulainen 2003, 248).

Suomalaisten mielipiteitä huumeiden käytön rangaistavuuden poistamisesta on tutkittu erilaisilla kyselyillä. Tilastokeskuksen 15–69-vuotiaille suomalaisille teetetyssä postikyselyssä havaittiin, ettei huumeiden käytön laillistamista juuri tueta. Kuitenkin kannabiksen kohdalla vastaajia oli myös sillä kannalla, että sen tulisi olla laillista ja sitä tulisi olla mahdollisuus ostaa. Kovimpien huumeiden kohdalla tämän idean kannatus jäi todella pieneksi (1-2%). Monet raportoivat, etteivät kokeilisi huumeita, vaikka ne olisivat sallittuja. Kuitenkin myös tässä tapauksessa kannabis erottui muista huumeista, sillä sen kohdalla niistä kieltäytyisi 87% vastaajista, mutta muiden huumeiden kohdalla kieltäytymisprosentti oli yli 95. (Hakkarainen & Metso 2004, 44.)

Jussi Perälä (2013) pohtii teoksessaan *Ikuinen säätö – Helsingin huumemarkkinat* huumausaineiden käytöstä johtuvaa rangaistavuutta. Ensimmäiseksi hän mainitsee, että käyttörikoksesta ohjeistetaan tekemään merkintä poliisin rekisteriin, mikä säilyy ikuisesti. Lisäksi Perälä perustelee, että kannabiksen laillistamisen myötä muita huumeita käyttävät henkilöt joutuisivat pahempaan tilanteeseen ja vain kannabista käyttävät pääsisivät helpommalla. Kannabiksen laillistaminen

kasvattaisi siis Perälän mukaan sosiaalisia eroja. Jos puolestaan sallittaisiin kaikki huumausaineet, huumeiden käytön status muuttuisi. Kaikkien aineiden laillistamisen seurauksena kielletystä aineesta johtuva kiinnostus katoaisi ja käyttäjiä olisi helpompi auttaa. (Perälä 2013, 208–209.)

2.2 Huumeiden käytön eri muodot ja riippuvuus

Huumeiden käyttö on mahdollista jakaa käyttökulttuurin ja -tavan mukaan eri kategorioihin. Kategorioina toimivat kokeilukäyttö, viihdekäyttö ja ongelmakäyttö. Kokeilukäyttönä pidetään usein niitä tapauksia, jossa huumausainetta käytetään alle kymmenen kertaa. (Salasuo & Rantala 2003, 42.)

Satunnaiskäyttö

Suurin osa huumeidenkäyttäjistä ovat satunnaisia tai kokeilevia käyttäjiä. Satunnaiseen käyttöön liittyy usein vain alkoholi ja kannabis ja näiden aineiden rentouttavien vaikutusten hakeminen. Kun puhutaan satunnaiskäytöstä, henkilöllä ei yleensä ole pakonomaista tarvetta saada ainetta, jolloin ei puhuta riippuvuudesta. Suuri ryhmä satunnaiskäyttäjiä muodostuu nuorista, jotka ovat uteliaita kokeilemaan päihdyttäviä aineita ryhmän mukana. (Salakari 2001, 113.)

Viihdekäyttö

Usein ihmiset kuvaavat käyttävänsä huumeita viihdekäyttönä, jolla tarkoitetaan huumeiden käyttämistä vapaa-aikana. Oletuksena siis on, että ihmiset pystyvät tällöin käymään töissä normaalisti, eikä käyttö aiheuta ongelmia arkeen. Huumeiden viihdekäyttöön liitetään tylsyyden välttäminen ja itsensä viihdyttäminen sekä se, että seuraukset käytöstä ovat toivottuja ja positiivisia. Etenkin kulttuurilla on suuri vaikutus huumeiden viihdekäyttöön. (Salasuo 2013, 117.) Salasuo (2013, 119) toteaa, että huumeiden viihdekäyttöä voisi kuvata kausaalisenä riippuvuutena. Tämä tarkoittaa, että sitä tehdään toistuvasti sopivassa kontekstissa. Usein toimintoa harjoitetaan muutaman kerran viikossa tai harvemmin. Viihdekäytössä henkilön tavoitteena on maksimoida aineesta saatu nautinto, mutta vähentää siitä aiheutuneita haittoja. Tämän vuoksi ainetta ei käytetä kuin viiheellisesti. (Salasuo & Rantala 2003, 52.)

Lääkinnästä alkanut käyttö

Lääkkeiden väärinkäyttöä on hankalaa määritellä. Reseptilääkkeiden väärinkäyttöä kutsutaan myös lääkkeiden ei-lääkinnälliseksi käytöksi. Lääkkeiden väärinkäyttöön viitataan usein kontekstissa, jossa lääkettä käytetään lääkärin ohjeiden vastaisesti. Lääkkeiden väärinkäyttö voi ilmetä esimerkiksi sen suurempina käyttöannoksina sekä pidempään tai väriin tarkoituksiin käytettyinä. Lisäksi on mahdollista, että joku käyttää lääkettä, vaikka hänellä ei ole reseptiä siihen. Kaikista yleisimmin lääkkeiden väärinkäyttöä tapahtuu keskushermostoon vaikuttavien lääkkeiden kanssa. Näitä lääkkeitä ovat esimerkiksi rauhoittavat lääkkeet, unilääkkeet ja kipulääkkeet. (Karjalainen & Hakkarainen 2013, 498.)

Karjalaisen ja Hakkaraisen (2013) tutkimuksien mukaan suomalaisista seitsemän prosenttia on joskus käyttänyt tai kokeillut unilääkkeitä, kipulääkkeitä tai rauhoittavia lääkkeitä ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen. Tämän lisäksi lähes puolella heistä (44%) oli kokemusta myös laittomista huumeista. (Karjalainen & Hakkarainen 2013, 503.)

Ongelmakäyttö

Kaikista vaikein huumeidenkäyttäjryhmä ovat ongelmakäyttäjät. Ongelmakäytöllä tarkoitetaan sellaista käyttöä, jossa henkilöllä on pakonomainen ja toistuva tarve käyttää ainetta. Ongelmakäyttäjät muodostavat käyttäjäjoukoista pienimmän osan, vaikka heidän ongelmansa ovatkin suuresti esillä. Jos ongelmakäyttäjä ei saa tarvitsemaansa annosta, alkavat vieroitusoireet näkyä hyvin nopeasti ja toimintakyky laskea. Ongelmakäyttäjien joukossa lähes jokaisella on taustalla jonkinasteisia psyykkisiä häiriöitä. Taustalla tässä huumeiden käytön muodossa on esimerkiksi köyhyys, työttömyys ja syrjäytyminen. Yleisinä luonteenpiirteinä ongelmakäyttäjällä mainitaan olevan impulsiivisuus, alhainen pettymysten sietokyky ja ihmissuhdevaikeudet. (Salakari 2001, 113–115.)

Nuorilla huumeiden ongelmakäyttö aiheuttaa useimmin ongelmia sosiaalisissa suhteissa ja koulunkäynnissä, kun taas aikuisilla vieroitusoireet ja terveydelliset oireet ovat suurempia. Kun on kyse nuorten ongelmakäytöstä, mielenterveysongelmat, rikokset sekä terveydelliset ongelmat lisääntyvät. (Niemelä 2009, 49.)

Riippuvuuden muodot

Huumeiden käyttö aiheuttaa ihmisissä erilaista riippuvuutta. Riippuvuudet voidaan jakaa psyykkiseen, sosiaaliseen ja fyysiseen riippuvuuteen.

Psyykinen addiktio selitetään henkisellä turvautumisella riippuvuutta aiheuttavaan tekijään, ja siihen liittyy usein positiivinen mielikuva riippuvuutta aiheuttavan aineen vaikutuksista. Psyykkiseen riippuvuuteen ei liity suoria fyysisiä vieroitusoireita, mutta henkilö on taukoamatta henkisesti riippuvuutta aiheuttavassa tekijässä kiinni. Tämän vuoksi on mahdollista, että henkilö masentuu tai kokee ahdistusta, jos hänen riippuvuutta aiheuttavan tekijänsä käyttöä yritetään rajoittaa. Sosiaalinen riippuvuus tarkoittaa riippuvuutta aiheuttavan asian aloittamista esimerkiksi kaveriporukan mukana tai sen nauttimista tietyssä sosiaalisessa tilanteessa. (Viljamaa 2011, 9–10.)

Huumeiden käyttö näkyy fyysisenä addiktiona silloin, kun huumeidenkäyttäjän on välttämätöntä saada ainetta, jotta välttyisi mahdollisilta vieroitusoireilta. Tällöin henkilön elimistö on ehtinyt tottua aineeseen, jolloin käytön lopettaminen saa aikaan fyysisiä oireita, kuten väsymystä ja pahoinvointia. Pahimmassa tapauksessa vieroitusoireina voivat olla myös aistiharhat. Fyysinen riippuvuus on mahdollista kehittyä myös lääkeaineisiin tai mihin tahansa aineisiin, joita ihminen käyttää säännöllisesti. Lääkeriippuvuutta voi olla vaikea huomata, ennen kuin lopettaa sen käytön. (Viljamaa 2011, 8–9.)

Riippuvuusongelman esiintyvyyteen merkittävimmin vaikuttavat aineiden saatavuus, tarjonta ja hinnat. Yhteiskunnallisesti puolestaan hedonistiset arvot, normit ja lainsäädäntö ovat suuressa roolissa puhuttaessa riippuvuuteen vaikuttavista tekijöistä. Näiden lisäksi kaupungistumisella, slummiutumisella ja globaaleilla maailmiöillä on yksilöön suora vaikutus. Esimerkiksi nuorisokulttuurissa tietyt aineet ovat nostaneet suosiotaan ja niistä on tullut muodikkaita. Media on nykyisin suuressa roolissa, minkä vuoksi siellä esiintyvillä malleilla on vaikutusta yksilön käyttäytymiseen. Myös yleiset uskomukset liittyen addiktioon voivat vaikuttaa siitä irtautumiseen ja addiktion syntyyn. Esimerkiksi uskomus siitä, että kovista huumeista on lähes mahdoton päästä eroon, voi jarruttaa yksilön toipumista. (Koski-Jännes 2014, 92–93.)

Riippuvuudesta irtaantuminen

Läheisiltä saatu tuki on usein tärkein riippuvuudesta irrottautuessa, mutta myös ammattilaisten antama ja järjestämä tuki on merkityksellistä riippuvuudesta kärsivien mielestä (Kaivola, Tammisto & Ristola 2001, 82).

Tukiverkostoa pidetään tärkeänä huumeiden käytön lopettamisessa. Tukiverkoston kuuluvat ihmiset ja järjestöt, jotka tarjoavat yksilölle tukea esimerkiksi alkoholin, tupakan ja huumeiden lopettamisessa. Niiden tarkoituksena on tuoda toivoa, voimaa, kokemusta ja neuvoja, jotka helpottavat ja tukevat lopettamispäätöksessä. (Daley & Marlatt 2006, 99.) Riippuvuudesta irtaantuminen voi siis tapahtua omin ehdoin tai esimerkiksi jonkin tukijärjestön avulla. Yleisimpiä oma-apuryhmiä ovat AA anonyymit alkoholistit sekä NA nimettömät narkomaanit. Kävijät osallistuvat toimintaan vaihtelevin kestoilla, sillä toiset jatkavat koko elämänsä ryhmässä käymistä, kun taas osa saa hyödyn irti jo lyhyemmän aikavälin käynneistä. Ryhmien tehtävänä on toimia vertaistukena toisille samassa tilanteessa oleville jakamalla omia kokemuksia muiden kuullen. (Daley & Marlatt 2006, 105.)

2.3 Riippuvuuden selitykset ja tulkinnat aiemmassa tutkimuksessa

Kun selvitetään huumeiden käytön syitä, ei usein oteta huomioon yksilön sisäisiä tekijöitä. Erilaisia selitystapoja on tutkittu esimerkiksi poliisien, sosiologien ja lääkäreiden ja muiden asiantuntijoiden avulla, mutta lähes koskaan ei olla perehdytty itse käyttäjien kokemuksiin. (Salakari 2001, 100.) Addiktiivisilla päämäärillä haetaan hyvin erilaisia vaikutuksia, mutta on mahdollista erotella niistä ahdistuksen, masennuksen ja syyllisyyden lievitys sekä tarpeiden tyydytys (Salakari 2001, 110).

Huumeiden käyttöä on mahdollista tulkita monella eri tavalla, joista pääselityksinä toimivat yksilön oma valinta sekä psykosomaattinen ja yhteiskunnallinen selitysmalli. Kun yksilö omasta tahdostaan alkaa käyttää huumeita, ajatellaan hänen olevan täysin vastuussa sen seurauksista esimerkiksi oikeusjärjestelmän luomien sanktioiden perusteella. Psykosomaattisilla tekijöillä tarkoitetaan perimän ja ympäristön vaikutuksia, jolloin yksilöä pidetään sairaana, eikä hänellä ole täyttä vastuuta toiminnastaan. Yhteiskunnallisilla tekijöillä puolestaan tarkoitetaan ulkoisia tekijöitä, jolloin huumeiden käyttäjä nähdään olosuhteiden uhrina. (Partanen 2003, 33.)

Weckroth (2001) jakaa riippuvuuden kolmeen eri tulkintaan, joihin toimivat sairauskehys, oppimiskehys ja hengellinen kehys. Sairauskehyksessä huumeriippuvuus nähdään muihin sairauksiin verrattavissa olevana. Siihen voi liittyä näkemys parantumattomuudesta, jolloin ei uskota kohtuukäytön mahdollisuuteen. Tässä tulkintakehyksessä riippuvainen nähdään toiminnan objektina, jolloin hän ei välttämättä itse pysty vaikuttamaan tilanteeseensa. Oppimiskehyksessä riippuvuus voidaan nähdä huonon oppimisen tuloksena. Tässä mallissa riippuvuudesta eroon pääseminen edellyttää yksilön omaa aktiivisuutta. Näissä kehyksissä riippuvuutta selitetään yksilön kokemana ristiriitana suhteessa ulkomaailmaan. Esimerkiksi perheenjäsenenä yksilö kohtaa tässä tulkintakehyksessä syyllisyyden omasta huumeidenkäytöstään, sillä oma päihderiippuvuus koskettaa koko perhettä. Tämän lisäksi yksilön päihdeongelmaa voidaan tutkia osana laajempaa yhteiskuntaa. Silloin keskeistä ovat esimerkiksi syrjäytyminen, poikkeavuus ja leimaantuminen. Hengellisissä kehyksissä päihdeongelma nähdään uskonnollisen elämän häiriötilana. Päihdeongelmassa yksilö kohtaa himoa, mikä ei ole sallittua, minkä vuoksi himo ottaa vallan yksilöstä ja yksilö menettää vapautensa. (Weckroth 2001, 43–44.)

Monet riippuvuuden alkumetreit kuvataan alkaneeksi koulun valistuksista. Nuorta on todennäköisesti peloteltu koulussa huumeiden pahuudesta ja siitä, että niitä ei tulisi missään tilanteessa kokeilla. Nuori ajautuu kuitenkin tietynlaiseen kaveriporukkaan, esimerkiksi internetissä tai koulussa, joka murtaa koulussa annetun stereotyyppisen käsityksen huumeidenkäyttäjistä. Tämän jälkeen kaveriporukka saa nuoren kokeilemaan huumeita, jotka osoittautuvatkin erilaisiksi kuin oli kuvitellut. Tämän myötä nuoren usko aiempaan huumevalistukseen horjuu ja hänelle kehittyy mahdollisesti riippuvuus aineeseen. (Seppälä & Mikkola 2004, 45.)

2.4 Huumeiden käytön riski- ja suojaavat tekijät

Päihdeongelmille tiedetään olevan tiettyjä riskitekijöitä, jotka edistävät ja ylläpitävät huumeidenkäyttöä. Lisäksi on mahdollista mainita suojaavia tekijöitä, joiden avulla yksilö voi estää huumeiden käyttöä ja sen aloittamista. Päihdeidenkäytön aloittamiseen vaikuttavat ympäristötekijät, esimerkiksi huumeiden saatavuus, hinta ja läheisten mielipiteet. (Niemelä 2009, 50.)

Päihdeidenkäytöltä suojaavana tekijänä nähdään hyvä vanhemmuus, sillä esimerkiksi valvonnan puute voi lisätä riskiä päihdeidenkäytölle. Lisäksi merkitystä on perheessä kohdatuilla riidoilla ja

vanhempien omalla päihteiden käytöllä. Etenkin se, että päihteet voivat olla helposti saatavilla vanhempien vuoksi, on suuri riski nuorelle. (Niemelä 2009, 50–51.)

Huumeiden käyttöä helpottavat esimerkiksi internet, sillä sen kautta on mahdollista löytää tietoa ja palveluita liittyen huumeisiin. Tiedonjakajina toimivat hoitoon ja ennaltaehkäisyyn keskittyneet tahot ja järjestöt, mutta tietoa on mahdollista löytää myös muualta. Internetistä on mahdollista löytää myös huumeiden käyttöä tukevia tietoiskuja, joissa neuvotaan käyttämään huumeita jäämättä kiinni tai valmistamaan tuotetta itse. Lisäksi internet mahdollistaa huumeiden ostamisen. (Weckroth 2001, 41–42.)

Harm reduction on yleinen käsite huume keskusteluissa, ja sen avulla pyritään vähentämään huumeiden käytöstä johtuvia riskejä ja haittoja. Siihen kuuluvat kaikkien negatiivisten asioiden vähentäminen tai esimerkiksi ihmisten auttaminen eroon huumeista. Harm reduction strategiaan kuuluvat muun muassa realismi, jonka mukaan ymmärretään ja hyväksytään se, että huume aiheuttaa sekä etuja että haittoja käyttäjälle. Lisäksi sen mukaan on tehokkaampaa rajoittaa huumeiden käyttöä, kuin pyrkiä totaaliseen lopettamiseen. Strategian päätavoitteena on siis vähentää haittoja, mutta lopulta voidaan päästä haluttuun lopputulokseen, eli kokonaan irti huumeista. Tärkeimpinä konkreettisina tavoitteina strategiassa on erilaisten huumeista johtuvien sairauksien ja yliannostuskuolemien välttäminen sekä huumeidenkäyttäjän yleisen terveyden parantaminen. (Paylor, Measham & Wilson 2012, 24–26.)

2.5 Porttiteoria

Porttiteorialla tarkoitetaan hierarkkista siirtymistä aineesta toiseen. Aluksi ajateltiin kahden laillisen päihteen, tupakan ja alkoholin johtavan kannabiksen käyttämiseen ja sen johtavan taas toisiin laittomiin huumeisiin. Porttiteorian mukaan henkilö, joka kokeilee tai käyttää jotain huumetta, on riskissä alkaa käyttämään myös toisia huumeita. Kaikki ihmiset eivät kuitenkaan siirry päihteestä toiseen tasoittain. Päihteet on luokiteltu eri tasoihin, joko matalalle tai korkealle. Matalan tason kokeilu aiheuttaa riskin kokeilla myös ylemmän tason päihteitä. Ensimmäisillä tasoilla ovat alkoholi ja tupakka, sitten kannabis ja kannabiksen jälkeen tulevat kaikki vahvemmat huumeet. Porttiteoriaa pidetään kuitenkin epämääräisenä ja sitä on vaikea todistaa pitäväksi. (Kandel 2002, 3–7.) On kuitenkin hyvin yleistä, että huumeiden käyttö etenee siirtyen alkoholista erilaisiin lääkkeisiin,

kannabikseen ja myöhemmin suonensisäisesti käytettyyn huumeeseen (Kaivola, Tammisto & Ristola 2001, 79).

Soikkeli (2002, 32) pohtii teoksessaan *Valistus osana huumeiden käytön ehkäisyä*, että kannabis nähdään usein porttina muihin huumeisiin, koska se on useimmilla ensimmäinen huumausaine. Hän toteaa kuitenkin, että on olennaisempaa miettiä yksilön antamia merkityksiä päihteille, sillä esimerkiksi vanhempien alkoholinkäyttö voi toimia porttina lapsen myöhemmälle alkoholin tai huumeiden käytölle. Porttiteoriassa ajatellaan, että ensimmäiset huumeekokeilut johtavat riippuvuuden kautta mielisairaalaan (Soikkeli 2002, 85).

Alkoholin vaikutukset nuorten keskuudessa saattavat näyttäytyä epämieluisina, jolloin tilalle haetaan korvaavaa ainetta. Esimerkiksi kannabiksen aiheuttamat vaikutukset on mahdollista kokea miellyttävämpinä, sillä ne alkavat pehmeämmin. Niin alkoholin kuin kannabiksenkin tarkoituksena on usein poistaa henkilöltä estoja tai rauhoittaa. (Salakari 2001, 122.) Myös Piispa (2001, 33) mainitsee alkoholin olevan suurin huolenaihe sekä suosituin ”pään sekoittamisen” tapa alaikäisten keskuudessa. Tässä yhteydessä alkoholi nähdään porttipäihteenä, sillä sen innoittamana haetaan muita päihdekokeiluja.

3. Kokemusasiantuntijuus ja valistus

Valistusta pidetään ratkaisevana tekijänä huumeiden vastaisessa taistelussa, esimerkiksi lehdistössä ja poliittisissa keskusteluissa. Valistus määritellään usein huumeiden käytön ehkäisyksi, mikä tehdään viestinnän avulla. Viestinnällä tarkoitetaan sitä, että lähetetään tietoa asiasta kohderyhmälle hyödyntäen jotain viestinnän kanavaa. Kanavana voivat toimia mitkä tahansa mediasta esitteisiin ja keskusteluihin. (Soikkeli 2001, 48–50.) Valistus määritellään usein tilannekohtaisesti, minkä avulla se pyritään erottamaan kahdenkeskeisestä neuvonnasta ja opastuksesta. Viestinnän avulla lähettäjä lähettää valistuksensa tietylle kohderyhmälle, käyttäen valitsemaansa kanavaa. (Soikkeli 2002, 27.)

Ehkäisevä päihdetyö voidaan nähdä osana valistusta ja se määritellään toiminnaksi, jonka avulla pyritään ehkäisemään ja vähentämään päihteiden käyttöä. Toiminnan päätehtävinä on puuttua päihteiden saatavuuteen, päihteitä koskeviin tietoihin, asenteisiin ja käyttötapoihin sekä päihteiden käyttöä tukeviin olosuhteisiin. (Soikkeli 2001, 48.) Arkikielessä ja tieteellisessä yhteydessä ehkäisevä

päihdetyö näyttäytyy eri tavalla, sillä arkikielessä ehkäisyllä tarkoitetaan vain toimintoja, joita tehdään jonkin toiminnan ehkäisemiseksi. Tieteellisesti selitettynä ehkäisevyyteen liitetään preventio, interventio sekä hoito. Preventiolla ja interventiolla tarkoitetaan puuttumista tilanteeseen ja sen kartoittamista. (Mäkitalo 2008, 46.)

Ehkäisevän päihdetyön tasoina pidetään primaaritasoa, sekundaaritasoa ja tertiääritasoa. Primaaritasolla huumeita koskevaa ennaltaehkäisyä pidetään koko väestöön kohdistuvina kasvatuksellisinä normeina. Siinä lisätään huumetietoutta ja edistetään ihmisten elämänhallintaa. Sekundaaritason ehkäisevä työ kohdistuu ryhmiin, joilla on suuri riski huumeiden käytön aloittamiselle tai he ovat jo kokeilleet huumeita. Tällä tasolla pyritään puuttumaan huumeiden käyttöön mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Tertiääritasolla keskitytään ohjaamaan käyttäjää hoitoon ja kuntoutukseen ja tällä tavoin minimoimaan käytöstä johtuvia haittoja. (Manninen & Huoponen 2000, 16.)

Monesti ensimmäiset päihdevalistukset koetaan koulussa, minkä vuoksi koulu toimii merkityksellisenä ympäristönä päihdevalistusten ensimetreillä. Mäkitalo (2008, 47–48) toteaa teoksessaan *Huumevalistus ja sen muunnellat: Opettajien käsityksiä ehkäisevään huumetyöhön suuntautuneesta koulukasvatuksesta ja opetuksesta*, että monien tutkijoiden mukaan koulujen huumevalistuksessa on sanottu olevan ongelmia, esimerkiksi käsitteiden vaikeuden ja puutteellisten tietojen vuoksi. Opettajat lähtevät liikkeelle hyvin erilaisista lähtökohdista, joista yksi on perustaa ehkäisevä päihdetyö kertomalla laillisuusnäkökulmasta. Mäkitalo (2008, 134–139) haastatteli opettajia siitä, minkä ikäisenä he kokisivat huumevalistuksen olevan hyödyllisintä. Alakouluikäisiin suunnattu päihdevalistus nähtiin hyvänä sen vuoksi, että silloin lapset ottavat eniten mallia aikuisista ja ovat alttiimpia kasvatukselle. Yläkouluikäisille valistuksen hyödyksi korostettiin sitä, että silloin usein kokeillaan huumeita ensimmäistä kertaa. Lukioikäisille valistusta pidettiin myös tärkeänä, mutta siinä kiinnitettiin huomiota lukion mahdollisuuksiin puuttua henkilökohtaiseen elämään, sillä kyseessä on vapaaehtoinen koulutus. Osan mielestä valistusta tulisi antaa koko ihmisen elämän ajan. Tutkimuksien mukaan kouluiässä annettu valistus voi olla jo liian myöhästä. Valistuksen tulisi siis lähteä liikkeelle siitä, että oppilaiden käyttäytymistä pyrittäisiin parantamaan, sillä huono käytös on myöhemmin yhteydessä ongelmiin koulussa sekä mahdollisesti päihteiden käyttöön. (Koski-Jännes 2014, 96.)

Päihdeongelmien hoitoon tarkoitetuissa valistuksissa käytetään apuna erilaisia taustateorioita. Kauhupropagandan tehtävänä on aiheuttaa vastaanottajassa suuri tunnereaktio, minkä

lopputuloksena olisi toivottu käyttäytyminen. Kauhupropagandan tarkoituksena on esittää tieto dramaattisesti ja aiheuttaa vastaanottajassa jopa vastenmielisyyden tunnetta. Se ei kuitenkaan ole eettisesti ongelmaton, eikä sen tehokkuudesta ole suurta näyttöä. Normatiivisen uskomuksen mallin ideana on vahvistaa huumeiden käyttöön liittyviä normeja siitä, ettei se ole hyväksyttävää. Ongelmana tässä teoriassa on se, että kyse ei ole omasta ajattelusta vaan ennemminkin tottelevaisuudesta. Affektiivisten mallien oletuksena on, että persoonallisuuden piirteet vaikuttavat ihmisen käyttäytymiseen. Mallin avulla pyritään vahvistamaan hyödyllisiä persoonallisuuden piirteitä. Sosiaalisten taitojen mallin tausta on sosiaalisessa oppimisen teoriassa. Esimerkiksi väärin oletusten purkaminen ryhmissä, kieltäytyminen ja ryhmäpaineen vastustaminen kuuluvat sosiaalisten taitojen mallin harjoituksiin. Itseuskomusmalli on suurimmassa roolissa, sillä sen perusteella ihmisen omat uskomukset ohjaavat suoriutumista. (Soikkeli 2001, 51–53.)

On paljon keskustelua siitä, kuka voi toimia valistajana ja ihmisten mielipiteet vaihtelevat suuresti. Yksi ajatus on, että huumeista ei voi puhua, ellei ole itse kokeillut niitä. Toisena perusteena pidetään akateemista tietoa aiheesta ja kolmantena huumeiden käyttäjien läheisten merkitystä, sillä he ovat seuranneet tilannetta läheltä. (Soikkeli 2001, 58.) Myös Mäkitalon (2008, 130–131) tutkimuksen tuloksissa nousivat esiin mietinnät siitä, kuka voi toimia päihdevalistajana. Mäkitalon tutkimuksessa haastateltiin opettajia koulussa tapahtuvasta huumevalistuksesta, eivätkä opettajat joko kokeneet olevansa päteviä puhumaan huumeista tai halusivat ulkopuolisen asiantuntijan mukaan keskusteluun. Toisaalta esiin nousi myös käsitys opettajien pätevydestä, sillä he toimivat koulussa auktoriteetteinä ja aikuisen asemassa.

3.1 Vertaistuki ja sosiaalinen tuki

Vertaistuella tarkoitetaan auttamista, jossa ihmiset kohdataan arjessa, ilman asiakas- ja potilasroolia. Vertaistukeen sisältyvät usein erilaisten vaikeuksien ja elämäntilanteiden keskinäinen jakaminen. Sen voidaan kuvailla olevan uudenlainen auttamisen muoto, mikä eroaa ammatillisesta työstä, sillä osallistujat ovat keskenään samankaltaisia. (Hyväri 2005, 214.)

Vertaistukea voi antaa monella eri tavalla, esimerkiksi kahden ihmisen välillä tai ryhmissä. Näiden kahden muodon lisäksi vertaistukea voi esiintyä verkostoissa. Tässä tutkielmassa vertaistukea annetaan virtuaalisesti internetin välityksellä. Usein kahden ihmisen välinen vertaistukisuhde syntyy

ystävien, perheen tai naapurien välillä, kun taas ryhmissä ihmiset tapaavat usein itselleen tuntemattomia henkilöitä. (Nylund 2005, 203.)

Vertaistuen haittapuolia on pohdittu etenkin internetin keskustelupalstojen vertaisryhmissä ja niistä on raportoitu negatiivisia ilmiöitä. Negatiivisina asioina on mainittu esimerkiksi epätarkan informaation tarjoaminen ja ei-toivottujen ihmissuhteiden syntyminen. Tiedon totuudenmukaisuus ja henkilöiden tuntemattomuus ovat internetin vertaisryhmien suurimpia ongelmia. (Nylund 2005, 205.)

Sosiaalisella tuella tarkoitetaan tiivistetyksi ihmisten välistä vuorovaikutusta, jonka aikana heidän on mahdollista saada tai antaa henkistä, emotionaalista, tiedollista, toiminnallista tai aineellista tukea. Henkisestä tuesta puhutaan silloin, kuin ihmiset jakavat esimerkiksi yhteisen aatteen. Emotionaalinen tuki puolestaan pitää sisällään empatian ja rakkaudentunteen toista kohtaan. Kun annetaan tiedollista tukea, annetaan neuvoja ja opastusta. Toiminnallisessa tuessa tarjotaan esimerkiksi jotain palvelua tai kuntoutusta. Aineellinen tuki puolestaan pitää sisällään esimerkiksi tavaraa tai rahaa. Sosiaalista tukea on mahdollista saada sekä suoraan että epäsuorasti esimerkiksi järjestelmän kautta. (Kumpusalo 1991, 14.) Tässä tutkielmassa sosiaalinen tuki esiintyy järjestelmän (YouTube) kautta, joka toimii ihmisten välisen vuorovaikutuksen mahdollistajana. Sosiaalisen tuen vaikutus ihmiseen riippuu sekä siitä ympäristöstä, missä ihminen avun tullessa on, että hänen iästään, koulutustaustastaan ja persoonallisuudestaan (Kumpusalo 1991, 16).

Suomessa erilaiset vertaisryhmät ja verkostot ovat lisääntyneet, mikä kertoo ihmisten halusta kertoa omia kokemuksiaan sekä saada tietoa muilta samassa tilanteessa olevilta. Vertaistuki on käsitteenä ollut esillä myös mediassa, esimerkiksi keskusteluohjelmissa, joissa keskustellaan omista ongelmista ja toivotaan tukea ja ymmärrystä. (Nylund 2005, 195.) Vertaistukea on myös mahdollista saada internetin välityksellä. Internetin myötä mahdollistunut tietotekninen vertaistuki on ollut mahdollista saavuttaa 1980-luvun lopulta alkaen. Internetin vertaistuen alustoina toimivat erilaiset chat-keskustelupalstat ja tämän tutkielman pohjalta myös YouTube. Verkkoperusteisten vertaisryhmien vahvuutena toimivat ajattomuus ja paikattomuus, sillä ihmiset voivat koska tahansa ja missä tahansa osallistua keskusteluun omilla laitteillaan. (Nylund 2005, 201.)

3.2 Asenteet huumeidenkäyttöä kohtaan

Vallitsevalla mielipideilmastolla on merkitystä ihmisten asenteisiin niin politiikkaan kuin arjen valintoihin liittyviin kysymyksiinkin. Mielipideilmastoon voivat vaikuttaa esimerkiksi kulttuuri, arvomaailma ja yleinen mielipide. Kun mielipideilmasto muuttuu, aiemmin mahdottomana pidetyt asiat voivat tulla mahdollisiksi tai mahdollisina pidetyt mahdottomiksi. Mielipideilmaston muuttumisen kannalta olennaista on, että yhteiskunnassa keskustellaan ilmiöstä julkisesti. Nykymaailmassa tämänkaltainen keskustelu tapahtuu usein mediassa, mikä mahdollistaa monen ihmisen osallistumisen keskusteluun. (Tammi & Piispa 2001, 7.)

Huumeisiin kohdistuneisiin asenteisiin vaikuttavat monet tekijät. Esimerkiksi niiden laillisuus, tietämys niiden vaikutuksista ja syyt käytölle. Usein lääkärin määräämien lääkeaineiden käyttö nähdään sosiaalisesti hyväksyttävämpänä, mutta saman lääkeaineen käyttö hedonistisiin tarpeisiin nähdään eri tavalla. Lääkärin määräämän lääkkeen käytön ja saman lääkeaineen väärinkäytön välillä nähdään eroavaisuutena kontrolli suhteessa lääkeaineeseen. (Paylor, Measham & Wilson 2012, 50–51.)

Käyttötapa vaikuttaa siihen, miten huumeiden käyttöön reagoidaan. Huumeita käytetään monilla eri tavoilla, joita ovat syöminen, juominen, polttaminen ja ruiskuttaminen ihon alle. Jokainen käyttötapa aiheuttaa erilaista vastaanottoa ihmisissä, mutta kaikkia pidetään yleisesti epämiellyttävinä. (Salakari 2001, 122.)

Huumeiden käyttöön liittyy vahvasti neulan symboli, joka tulee useimmilla ihmisillä ensimmäisenä mieleen puhuttaessa huumeista. Neulan ajattelu aiheuttaa usein vastenmielisyyttä ja inhoa, sillä sen tunkeutuminen kehoon pidetään epänormaalina. Neulan symboli ei pidä sisällään ainoastaan suonensisäistä huumeiden käyttöä, vaan myös lääketieteellisissä toimenpiteissä sillä on oma merkityksensä. Tästä huolimatta ihmisten käsitys neulasta on vastenmielinen ainoastaan puhuttaessa suonensisäisestä huumeiden käytöstä. Neulan käytön lisäksi huumeiden käyttäjiä on aikaisemmin arvosteltu käytön esteettisyyteen perustuen. Esimerkiksi huumeiden polttaminen nähdään pahana, sillä sivulliset joutuvat haistelemaan siitä aiheutuneita savuja. Huumeidenkäyttöä pidetään muiden nähden loukkauksena: polttamalla huumetta on mahdollista loukata sivullisten hajuaiastia ja neulan käyttäminen nähdään puolestaan loukkauksena normaaliutta vastaan. (Manderson 2001, 72–76.)

Kielteisten asenteiden taustalla on usein myös riskien havaitseminen, sillä ihmiset raportoivat olevansa tietoisia huumeiden käytöstä johtuvista ongelmista. Kyselyssä, joka suunnattiin 15–69 vuotiaille käsiteltiin kannabiksen, heroiinin, amfetamiinin ja ekstaasin muodostamien riskien arviointia. Kannabis erottui muista huumausaineista selkeästi, sillä siitä aiheutuneita riskejä pidettiin vähäisinä. Kannabiksen jälkeen seuraavaksi vähiten riskejä ajateltiin olevan ekstaasin käytössä ja pahin riski koettiin olevan heroiinin käytössä. Miesten käsitykset riskialttiudesta olivat lievempiä kuin naisten. Suurimmat eroavaisuudet löytyivät ikäryhmistä, sillä vanhetessa riskikäsitykset tiukentuivat. (Hakkarainen & Metso, 2004, 42–43.) Asenteet ja mielipiteet huumeiden käyttöä kohtaan vaihtelevat aikakausittain. Huumeiden käytön riskit arvioitiin suuremmiksi kaikkien muiden huumeiden kuin kannabiksen kohdalla. (Hakkarainen & Metso 2004,47.)

4.Attribuutioteoria

Attribuutioteorialla on pitkä historia sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa, sillä syy-yhteyksiä on tutkittu jo pitkään. Aluksi keskiössä oli muiden ihmisten käyttäytymisen tutkiminen, mutta myöhemmin on analysoitu myös havaittuja syitä omaan käyttäytymiseen. Havaittua syy-yhteyttä kutsutaan termillä attribuutioteoria. Yleinen ajatus on, että ihmiset tulkitsevat käyttäytymistä sen syiden perusteella ja näillä tulkinnoilla on tärkeä rooli käyttäytymisreaktioiden määrittämisessä. (Kelley & Michela 1980, 458.) Attribuutioteorialla tarkoitetaan siis sitä, miten ja miksi ihmiset selittävät tapahtumia. Brittiläinen sosiaalipsykologi Miles Hewstone pitää attribuutioteoriaa yhtenä sosiaalipsykologian suosituimmista käsitteellisistä viitekehyksistä. (Hewstone 1983, xi.) Hewstone toimii sosiaalipsykologian professorina Oxfordin yliopistossa ja hänen tutkimuskohteinaan ovat olleet attribuutioteorian lisäksi esimerkiksi ryhmien väliset suhteet ja konfliktit, stereotypiat ja sosiaalinen kognitio. Hän on entinen *British Journal of Social Psychology* lehden toimittaja sekä *European Review of Social Psychology* lehden perustajatoimittaja.

Attribuutioteoriaan voidaan liittää kolme pilaria, jotka ovat eri henkilöiden sovelluksia attribuutioteoriasta. Itävaltalaisen psykologin Fritz Heiderin kehittämä naiivi analyysi toiminnasta tarkoittaa kouluttamattoman tarkkailijan havaintoja toisten toiminnasta. Jos kaksi tapahtumaa olivat samankaltaisia tai lähellä toisiaan, toinen niistä oli Heiderin mukaan nähtävissä toisen

seurauksena. Tärkeä huomio tekijän ja tapahtuman välillä on, että useimmiten syy yhdistetään tekijään eikä tilanteeseen. Toisena pilarina toimii amerikkalaisten sosiaalipsykologien Edward Jonesin ja Keith Davisin teoria vastaavista päätelmistä. Teoria pohtii sitä, kuinka yksilöt päättelevät toisten aikomuksia ja luonnetta. Havainnoijan ongelmana on päättää, mitkä seuraukset ovat pääteltävissä toimijoiden perusteella. Tässä tilanteessa havainnoijan tulee nähdä tilanne sellaisena, että toimija on tiennyt sen seuraukset. Teorian toinen periaate on sosiaalinen toivottavuus, jonka mukaan havainnoija miettii, mitä muut toimijat tekisivät samassa tilanteessa. On kuitenkin Heiderin mukaan mahdollista, että havainnoijan tarpeet ja arvot voivat vääristää attribuutioita. Viimeisenä pilarina toimii amerikkalaisen sosiaalipsykologin Harold Kelleyn teoria yhteisvaihtelusta ja kokoonpanosta, jonka mukaan distaalisen ympäristön ymmärtäminen saavutetaan kokeellisen menetelmän kaltaisen syyanalyysin avulla. Teoriasta on kaksi erilaista esimerkkiä, jotka riippuvat havainnoitsijan saaman tiedon määrästä. Esimerkiksi tilanne, jossa havainnoija on todistanut auton törmäystä jalankulkijaan: havainnoitsijan tulee ottaa huomioon tekijöiden ”kokoonpano” eli esimerkiksi kuljettajan päihtymys, jalankulkijan varomattomuus, liukas tie ja niin edelleen. (Hewstone 1983, 3–7.)

Yleisimmin attribuutioteoriaan viitataan sisäinen-ulkoisen jaottelulla, mikä vastaa ympäristö-ihminen jaottelua. Tämä tarkoittaa sitä, että sisäiset attribuutiot ovat henkilöön itseensä liittyviä, kun taas ulkoiset attribuutiot liittyvät esimerkiksi ympäristön luomiin paineisiin. (Kelley & Michela 1980, 487.) Tutkimuksien mukaan ihmiset käyttävät sellaisia attribuutioita, jotka suosivat heitä tai heijastavat omaa identiteettiään. On myös tutkittu, että ryhmällä on vaikutusta ihmisten tekemiin attribuutioihin. Ryhmien vaikutus attribuutioihin on näkynyt esimerkiksi tilanteissa, jossa eri ekonomisista asemista tulevien tai julkisen ja yksityisen koulun oppilaiden attribuutioita vertailtiin keskenään. (Hewstone 1983, 13–14.)

Attribuutioteoriaan liittyen voidaan erotella kolme ensisijaista ominaisuusfunktiota, jotka ovat kontrollifunktio, itsetuntofunktio ja itsensä esittämisen funktio. Kontrollifunktio voidaan edelleen jakaa selityksiin ja ennustuksiin. Sen avulla on mahdollista ymmärtää, miksi vanhemmat syyttävät itseään lapsensa sairastumisesta. Itsetuntofunktion avulla selitetään positiivisen itsetunnon merkitystä attribuutiolle, mikä puolestaan näkyy siinä, että itsetuntoa pyritään suojaamaan tietyillä attribuutioilla. Itsensä esittämisen funktiossa toimijoiden on mahdollista muokata niitä näkemyksiä, mitä muut heistä saavat joko tietoisesti tai tiedostamattomasti. (Hewstone 1983, 17–18.)

Attribuutioteoriasta on esitetty kritiikkejä, kuten monista muistakin teorioista, mutta kaksi kritiikkiä nousevat selvimmän esille. Ensimmäinen kritiikki on, että ihmiset eivät aina kykene tekemään oikeanlaisia arvioiteja. Toinen kritiikki kohdistuu pohdintaan siitä, tekevätkö ihmiset havaintoja ollenkaan arkipäiväisistä asioista. Usein ihmiset pitäytyvät tutuissa asioissa niin sanottujen kaavojen mukaan, jolloin tarkkaa havainnointia ei tehdä. (Hewstone 1983, 9–10.)

Tulen hyödyntämään attribuutioteoriaa tutkielmassani analysoidessani YouTube-käyttäjien kertomuksia riippuvuuksiin johtaneista syistä. Kaiken taustalla toimivat attribuutiot, sillä arkielämässä käyttäytymisen taustalla olevien selitysten nähdään usein johtuvan joko henkilöstä itsestään tai ulkomaailmasta.

5. Aineisto ja menetelmä

Aineistonani toimivat YouTube-videot, joissa käyttäjät kuvailevat huumekokemuksiaan. Videomateriaalia on kymmeneltä eri käyttäjältä, yhteensä 14 videota. Videot ovat hyvin erimittaisia vaihdellen reilusta kolmesta minuutista jopa puolentoista tunnin videoihin. Videoiden kesto on yhteensä noin neljä tuntia. Videoita on sekä suomen että englanninkielellä. Käyttäjät jakavat usein monia videoita, joissa he puhuvat huumeiden käytöstään, mutta aineistoon on valikoitunut vain osa niistä. Ne henkilöt, joiden kohdalla olen valinnut useamman videon, kertovat molemmilla videoillaan huumeidenkäytön aloittamisesta, kuitenkin hieman erottuen toisesta videosta. Aineistossani on kaksi henkilöä, jotka esiintyvät kahdella valitsemallani videolla ja yksi henkilö, joka esiintyy kolmella videolla. Kaikki valitsemani videot ovat merkityksellisiä tutkielmani kannalta, sillä ne sisältävät toisiaan täydentävää tietoa.

Valitsin käytettäväkseni valmiin aineiston, sillä tällöin henkilöt kertovat avoimesti ja vapaasta tahdostaan omista kokemuksistaan. Vaikka haastattelut olisivat varmasti tuoneet enemmän yhtäläisiä vastauksia, päädyin valmiiseen aineistoon käyttäjälähtöisyyden vuoksi. Lisäksi YouTubeessa oleva valmis aineisto mahdollistaa aineiston kansainvälisyyden, sillä haastattelun kohdalla olisin joutunut tyytymään ainoastaan suomenkielisiin haastateltaviin.

Valitsin menetelmäksi sisällönanalyysin, sillä koen sen toimivan tässä tutkielmassa. Sisällönanalyysi tarkoittaa tekstimuodossa olevan aineiston analysointia ja siihen kuuluu aineistosta kerätyn informaation luokittelu esimerkiksi teemoittain. Sisällönanalyysi voi olla kolmenlaista:

aineistolähtöistä, teoriaohjaavaa tai teorialähtöistä. Valitsin aineistolähtöisen tavan analyysiini, sillä siinä tutkimuksen aihe ohjaa sitä, mitkä asiat otetaan analysoitavaksi. Tässä sisällönanalyysin muodossa tärkeää on, että analyysitavat eivät ole ennalta määrättyjä tai päätettyjä, vaan ne selviävät tutkimuksen edetessä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93–114.) Videoilla on esillä paljon samankaltaisuutta, mutta myös hieman toisistaan eroavia asioita, jolloin niiden tuominen yhteen on oleellista. Lisäksi aion hyödyntää tutkielmassani performatiivisuutta, jolloin analysoin myös joidenkin käyttäjien valintaa kuvata itseään anonyymeina, esimerkiksi muuttamalla oma ääni tunnistamattomaksi ja peittämällä omat kasvot huivilla ja aurinkolaseilla, tai esiintyä omilla kasvoillaan. Lisäksi erilaisilla ilmeillä, eleillä ja äänenpainolla voi olla vaikutusta tutkimustuloksiin.

Aloitin tutkielmani aineiston rakentamisen kuuntelemalla jokaisen videon yksitellen, jotta varmistun videon sopivuudesta tutkielmaan. Tein valinnat siten, että jokaisella valitsemani videolla puhutaan syistä, jotka ovat johtaneet huumeiden käyttöön. Valintojen jälkeen otin kaikista videoista internetosoitteet talteen ja kirjoitin muistiinpanoja jokaisen yhteyteen. Muistiinpanojen kirjoittamisen jälkeen koodasin samaan kategoriaan sopivat asiat samoilla väreillä, minkä jälkeen niistä oli mahdollista muodostaa kategorioita. Litterointi on tehty pääpiirteittäin samalla, kun video on pyörinyt taustalla. Tarvittaessa olen keskeyttänyt ja kelannut videota taaksepäin, jotta sain mahdollisimman kattavat litteroinnit. Litterointi pitää sisällään muistiinpanomaisia kommentteja sekä suoria lainauksia yhteensä 10 sivua. Jotta videoiden analysointi olisi mahdollisimman tarkkaa, katsoin ja kuuntelin valitut videot useaan otteeseen.

Videoiden hyvänä puolena kirjoitettuun aineistoon verrattuna toimii mahdollisuus tutkia nonverbaalista viestintää, eli ilmeitä ja liikkeitä sekä katseen suuntaa. Lisäksi esimerkiksi Pekka Hakkarainen (2015, 85) toteaa, että huumeidenkäyttäjälle tyypillinen unohtelu, kaunistelu ja salailu voivat vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tämän vuoksi itse kuvattu video toimii parhaiten aineistona tilanteessa, jossa henkilöt ovat yksin ja omasta valinnastaan saaneet kertoa kokemuksistaan. Jonkun toisen, etenkin itselle tuntemattoman henkilön läsnäolo olisi voinut muuttaa heidän kertomuksiaan. Videomateriaalilla on huonojakin puolia, sillä kaikkia videoita ei ole kuvattu hyvällä laadulla. Tämän vuoksi voi olla haastavaa saada selvää videoiden sisällöistä. Lisäksi kameralla voi olla vaikutusta puhumiseen ja käyttäytymiseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Aion tutkia myös videolla esiintyvää nonverbaalista viestintää, koska se mahdollistaa aiheen laajemman tarkastelun. Lisäksi tutkielmassa on hyvä pohtia anonyymiteettiä, sillä osa videoista on kuvattu käyttäen omaa nimeä ja/tai kasvoja ja osa puolestaan tunnistamattomilla nimimerkeillä ja kasvot peitettyinä.

Performatiivisuus

Performatiivisuudella tarkoitetaan kieleen sisältyvää esittämistä. Jokainen ihminen esittää omalla tavallaan esimerkiksi sukupuoltaan ja identiteettiään ja se voi vaihdella tilannekohtaisesti. (Denzin 2011, 9–10.) Arkielämässä esiintymisellä viitataan usein toiminnan korostamiseen, esimerkiksi äärimmäisyyksiin menemiseen. Esityksistä voi havaita tarinoita, ja kulttuurista opittu tapa käyttäytyä voi vaikuttaa niihin. (Schechner & Brady 2013, 28.) Henkilöt voivat ilmaista itseään joko suorasti tai epäsuorasti. Suorina esittämisen tapoina pidetään informaatiota sisältäviä asioita, kun taas epäsuoriksi esittämisen tavoiksi kutsutaan suunnittelemattomia toimintoja. (Goffman 1959, 12.) Aineistossa henkilöt esittävät itseään eli he päättävät, mitä haluavat kertoa muille. Koska aineisto on videomuodossa, on syytä ottaa henkilöiden esittämisen tavat huomioon, etenkin sen sisältäessä videoita useammasta kulttuurista.

5.1 Tutkimuskysymys ja rajaus

Tutkimuskysymykseni on *”Miten huumeidenkäyttäjät päätyivät käyttämään huumeita?”* ja *”Miten valistus ilmenee videoilla?”* Tarkemmin rajattuna olen kiinnostunut siitä, minkä henkilöt kertovat olleen syynä tai laukaisevana tekijänä huumeidenkäytön aloittamiselle. Lisäksi heidän käyttämänsä puhetapa ja valistus huumeista ovat tutkielmani keskiössä. Olen valinnut analyysiini 10 henkilön YouTube-videoita, joissa he puhuvat omasta huumeidenkäyttöhistoriastaan. Tärkeimpänä kriteerinä videon valitsemiselle on toiminut se, että jossakin kohtaa videota henkilö kertoo huumeiden käytön aloittamisesta tai jatkamisesta. Lähes kaikki videot käsittelevät yleisesti huumeidenkäytön aloittamista, mutta kahdessa videossa käyttäjät kertovat siitä, miksi siirtyivät tietynlaisiin huumeisiin. Lisäksi jokaisessa videossa henkilöt puhuvat selkeästi tiettyyn sävyyn huumeista ja omalla tavallaan valistavat niistä.

Käytin YouTubessa hakusanoina seuraavia: huumeekokeilu, huumekokemus, how i ended up using drugs ja how I started using drugs. Tutkimuksen kannalta on hyvä hakea sekä suomen- että englanninkielistä materiaalia, jotta aineistosta tulee kattava. Lisäksi selailemalla seuraavaksi ehdotettuja videoita, on mahdollista löytää vastaavaa sisältöä YouTubesta. Hain myös videoiden jakajien käyttäjänimillä useampia huumeaiheisia videoita.

5.2 YouTube

YouTube on yksi tämän hetken suosituimmista sosiaalisen median palveluista. Käyttäjien on mahdollista jakaa haluamaansa materiaalia videomuodossa ja kommentoida toisten videoita. YouTube toimii mielenkiintoisena tutkimuskohteena, sillä usein videoiden jakajat tuottavat sellaista materiaalia, mitä katsojat pyytävät. Esimerkiksi huumeiden käyttäjät jakavat kokemuksiaan eri aineista, sillä kommentoijat kyselevät niistä. Lisäksi YouTube-videoiden kommentit voivat toimia kannustavina tai estävinä tekijöinä videoiden jakamiselle. Kun video saa paljon katsojakertoja tai hyviä kommentteja, se rohkaisee käyttäjää jatkamaan samankaltaisia videoita jatkossakin. Monet aineistossani esiintyvistä perustelevat videonsa laittoa suurella kysynnällä ja halulla saada muut välttämään samanlaisia ongelmia ja toimia vertaistukena niille, jotka kamppailevat huumeongelman kanssa. Negatiiviset kommentit puolestaan voivat aiheuttaa sen, että videoiden jakaja muuttaa sisältöään tai ei jatka videoiden julkaisemista.

YouTubea voidaan pitää laajana web-sivustona, lähetysalustana, media-arkistona ja sosiaalisena verkkona. Se tarjoaa helpon alustan videoiden jakamiselle, ilman erityisiä teknisiä taitoja. (Burgess & Green 2009 1–5.) YouTube ei rajoita ihmisten jakamien videoiden määrää, vaan sinne on mahdollista julkaista niin monta videota kuin haluaa. Lisäksi YouTube mahdollistaa yhteisön luonnin toisten käyttäjien kanssa, esimerkiksi lisäämällä toisia kavereiksi ja ottamalla henkilöiden videot seurantaan, jolloin saa ilmoituksen uusista videoista. YouTubessa on myös mahdollista kommentoida ja tykkäillä toisten videoista, mutta tämä onnistuu ainoastaan rekisteröitynä käyttäjänä.

YouTubesta löytyy sisällöltään hyvin erilaisia videoita, esimerkiksi musiikkivideoita, kokkausvideoita ja päiväkirjoja. Tämän vuoksi jokaisen on mahdollista löytää itseään kiinnostavaa sisältöä. (Burgess & Green 2009, 7.) YouTube suosittelee käyttäjilleen videoita esimerkiksi katseltujen videoiden perusteella, mutta myös videon suosion mukaan voi niitä näkyä myös etusivulla. Tämän vuoksi myös oman mielenkiinnon ulkopuolella olevat videot saattavat päätyä ihmisten katsottaviksi. Etsiessäni itse tutkielman kannalta hyödyllisiä videoita, on suositeltuihin videoihin ilmestynyt paljon huumeista kertovia videoita. Huumeita koskevia videoita on siis YouTubessa todella paljon, sillä monet saavat inspiraatiota omiin videoihinsa toisten videoista.

5.3 Verkko ja sosiaalinen media

Sosiaaliselle medialle ei ole yhtä ainutta määritelmää, mikä viittaa käsitteen laajuuteen ja siihen, että aikakausilla on suuri merkitys määrittelylle. Tärkeää on huomata käsitteen alkuperä, sillä se on luotu kuvaamaan verkkopalveluita. Sosiaalisen median käsite on tullut laajempaan käyttöön 2000-luvun aikana. (Laaksonen ym. 2013, 16.) Valitsin aineistokseni sosiaalisen median, sillä sen suosio kasvaa jatkuvasti ja se on suuressa roolissa nyky-yhteiskunnassa.

Verkon ongelmana on, että se muuttuu ja kehittyy jatkuvasti. Lisäksi verkon käyttäjien toimintatavat vaihtelevat aikakausittain. (Laaksonen ym. 2013, 21.) Tämä näkyy myös tutkielmassani, sillä sisältö ei välttämättä ole pysyvää ja käyttäjät voivat poistaa julkaisemansa videot milloin tahansa. Tämän vuoksi olen kuitenkin varautunut ja tehnyt katsomistani videoista muistiinpanoja heti ensimmäisten katselukertojen yhteydessä.

Visuaalinen näkymättömyys sallii käyttäjille internetissä mahdollisuuden vaihdella identiteettiään ja muuttaa persoonallisuuttaan. Ei siis voida taata, että henkilön internetissä julki tuoma persoonallisuus olisi vastaava kuin hänen olemuksensa todellisessa maailmassa. (Hine 2000, 18.) Usein YouTube-videoiden tekijöistä puhutaan erilaisilla netin keskustelupalstoilla juurikin siitä lähtökohdasta, puhuvatko he videoillaan totta. Esimerkiksi huumeiden käytön todellisuutta saatetaan epäillä ja ajatella, että he puhuvat tarinoita saadakseen julkisuutta. Varsinkin tilanteet, joissa henkilön kasvot ovat peitettyinä tai eivät näy ollenkaan, on mahdollista epäillä henkilön puhumia asioita.

Usein internetissä julkaistuilla asioilla ei ole niin sanottuja portinvartijoita, jotka voivat valikoida, mitkä asiat päätyvät julkiseen levitykseen. Internetissä on siis mahdollista etsiä ja valikoida tietoa ja yksilö toimiikin usein aktiivisena tiedon etsijänä. Lisäksi hakemalla tietoa esimerkiksi huumeista, käyttäjien on mahdollista löytää sisältöä esimerkiksi ammattilaisten, tutkijoiden ja käyttäjien näkökulmista. (Soikkeli 2002, 69–70.) Etenkin tiedon tarkastamattomuus koskee aineistoni videoita, sillä YouTuben tehtäviin kuuluu ainoastaan haitallisten videoiden tarkastus, mikäli käyttäjät ilmoittavat kyseessä olevan sopimatonta materiaalia. Käyttäjät joutuvat siis miettimään, mitä he uskovat videoilta ja kuka on heidän mielestänsä vakuuttava. Internetistä kerätyllä aineistolla on myös muunlaisia ongelmia, sillä materiaalia on saatavilla hyvin paljon (Seppälä & Mikkola 2004, 27).

5.4 Tutkimusetiikka

YouTubessa materiaali on julkista, kaikkien saatavilla olevaa, mutta nimimerkkien ja käyttäjätunnusten poisjättäminen on eettisyyden turvaamiseksi välttämätöntä. Tämän korvaamiseksi nimeän tutkielmassani käytetyt henkilöt itse, jotta asioiden yhdistäminen olisi helpompaa. Tämä on tärkeää, sillä muutama käyttämäni video on saman henkilön tekemä. Lisäksi nimeäminen helpottaa aineisto-otteiden lukemista.

Tutkimuksessa ei ole käytetty henkilöiden oikeita tai internetissä käytettäviä nimiä, ja aineistossa olevat videot ovat kaikkien katsottavissa. Kaksi videota poistui tutkimusprosessin aikana, mutta ne on otettu siitä huolimatta aineistooni, sillä niistä tehdyt muistiinpanot olivat kattavat. Analyysistä voi mahdollisesti tunnistaa videoita, mutta olen pyrkinyt mahdollisuuksien mukaan häivyttämään tunnistettavuutta. Tunnistettava tutkimus on aina hieman eettisyyden rajoilla, mutta henkilöt ovat itse päättäneet kertoa tarinansa julkisesti YouTubessa, jonka vuoksi heidän videoitaan on mahdollista analysoida.

Ihmiset voivat tuottaa kaikenlaista materiaalia YouTubeen, joten taetta videoiden aitoudesta ei ole. Internetissä voi liikkua juoruja esimerkiksi juuri huumevideoiden kohdalla siitä, onko hänen kertomansa totta. Niin kuin aiemmin on mainittu, internet mahdollistaa anonyymiteetin ja mahdollisuuden esittää toista kuin on. Kuitenkin tutkimuksen kannalta en halua alkaa epäilemään videoiden totuudenmukaisuutta, sillä kaikissa tutkimuksissa on riskinä, etteivät ihmiset puhu totta.

5.5 Aineiston henkilöt

Aineiston henkilöistä on saatavilla eritasoisesti tietoa, sillä osa jakaa tarkkojakin yksityiskohtia henkilökohtaisesta elämästään, kun taas osa pysyy täysin vaiti niistä. Kaikki eivät mainitse videoillaan tämänhetkistä tilannettaan, ovatko he päässeet irti huumeista vai jatkavatko käyttöä. Osalla on kuitenkin selkeitä viittauksia käytön jatkamiseen, kun taas osa mainitsee videoilla olevansa irti. Olen kuitenkin tehnyt analyysit jokaisesta henkilöstä heidän sanomiensa asioiden, YouTube-profiilien ja videoiden antamien kuvien perusteella. Nimesin henkilöt numeroilla 1-10 ja aineisto-otteissa he siintyvät lyhenteillä H1-10.

Henkilö 1 on 23-vuotias päihdekuntoutuja videon tekohetkellä, ja hän kertoo videoillaan kokemuksista liittyen päihteiden käyttöön ja rikollisuuteen. Hän kuvaa taustojaan siten, että on lähtöisin hyvästä perheestä, vaikkakin isä on alkoholisti. Videoillaan hän on peittänyt kasvonsa, mutta kuvaa itseään. Videon henkilö puhuu hyvin avoimesti huumekeiluistaan ja rikollisuudesta liittyen siihen. Uusimmissa videoissaan henkilö kuvaa melko selkeästi kotiaan, mutta käyttää edelleen huivia peittääkseen kasvonsa. Hän on suomenkielinen ja sukupuoleltaan mies. Hän mainitsee olevansa raittiina tällä hetkellä.

Henkilö 2:n kohdalla video oli ehditty poistamaan ennen käyttäjäprofiilin analysointia. Sain tästä videosta talteen ainoastaan omat muistiinpanoni videon sisällöstä. Kyseessä oli kuitenkin nuori, +20-vuotias suomalainen mies. Videon perusteella oli mahdollista päätellä, että huumeiden käyttö alkoi viihdekäytöstä. En saanut videosta selville hänen nykyistä tilannettaan tai mikä se oli videota tehdessä.

Henkilö 3:n YouTube-profiilissa lukee, että hän kertoo videoillaan erilaisten huumeiden kokeiluista, mutta häneltä löytyy muunlaisiakin videoita. Huumeisiin liittyvät videot ovat kuitenkin pääosassa. Hän ei paljasta katsomillani videoilla ikäänsä, mutta on nuori, arviolta 23-vuotias mies. Hänen puhekielensä on englantia, ja on mahdollista päätellä hänen asuvan Yhdysvalloissa. Videoilla hän ei yleensä kuvaa itseään, mutta pienen selailun jälkeen oli mahdollista löytää video, jossa hän on kuvannut kasvojaan ilman sensurointia. Hän ei kerro videoillaan tarkempaa taustaansa, mutta videoita selaillessa saa kuvan, että tällä hetkellä hänen elämänsä ei kuulu muita huumeita kuin kannabis.

Henkilö 4 kertoo taustastaan ja huumekeiluistaan hyvin yksityiskohtaisesti ja avoimesti. Lähtökohtaisesti hän mainitsee vanhempien merkityksen olleen iso vaikutin päihteidenkäytölle, sillä vanhemmat ovat ostaneet hänelle huumeita ja sallineet niiden käytön. Hän on videon kuvaushetkellä nuori, 20-vuotias suomalainen mies. Hän on lopettanut armeijan ja koulunkäynnin huumeidenkäytön vuoksi. Huumeiden käytön seurauksena on ollut useita katkaisuhoidoja ja sairaalakäyntejä, ja lisäksi hän on ollut lähellä kuolemaa. Hän kuvaa kasvojaan ilman sensurointia ja on ollut kuvaushetkellä viisi kuukautta ilman päihteitä.

Henkilö 5:n video eroaa huomattavasti muista aineiston videoista, sillä se on tehty räppäämällä musiikin tahtiin. Tämä henkilö on YouTubessa koko nimellään, mikäli kyseessä ei ole hänen taitelijanimensä. Lisäksi hän kuvaa itseään laulaessaan ja kertoo olleensa videon julkaisuhetkellä

kahdeksan vuotta ilman päihteitä. Henkilö on arviolta 30-vuotias mies, mutta huumekekeilujen aikaan hän on ollut noin 20-vuotias. Hän laulaa englanniksi ja hänen profiilitekstissään kirjoitetaan englanniksi. Profiilissa mainitaan, että henkilö asuu Yhdysvalloissa.

Henkilö 6 kuvaa videolla itseään. Tämä henkilö on selkeästi vanhempi kuin muut henkilöt aineistossa. Hän on mies ja yli 30-vuotias. Lisäksi hän mainitsee teini-ikäisen tyttären videolla. Puhekielenä videoilla on englanti, ja profiilin tekstissä mainitaan hänen sijainnikseen Kanada. Hänellä on YouTubessa useampia videoita, joissa aiheena on pääsääntöisesti huumekekeilut, mutta on myös muunlaisia videoita. Osa videoista pitää sisällään huumekekeilun kuvauksia, joissa hän on huumeiden vaikutuksen alaisena. Uudemmissa videoista saa vaikutelman siitä, että hän jatkaa huumeiden käyttöä. Vaikuttaa kuitenkin, että hän on luopunut monista huumeista tai käyttää niitä kontrolloidusti. Hän ei pidä itseään ongelmakäyttäjänä vaan enemminkin kekeilijana.

Henkilö 7:n video oli ehditty poistamaan ennen käyttäjäprofiilin tekemistä. Valmiina olevista muistiinpanoista on kuitenkin ollut hyötyä analyysia tehdessä. Kyseessä on noin 30-vuotias suomalainen mies. Videon henkilö ei maininnut koskaan käyttäneensä laittomasti huumeita. Otin hänet kuitenkin analyysiini, sillä hän kertoi vakavan onnettomuuden jälkeisestä sairaalajaksosta, jonka aikana ehti koukuttua vahvoihin lääkkeisiin ja tämän vuoksi kertoi videollaan kokemuksia siitä. Hän kuvasi videolla itseään, mutta tämä aineistossa ollut video poikkesi huomattavasti hänen muista videoistaan. Muut videot pitivät sisällään videopäiväkirjan tapaista sisältöä, josta tämä ote oli osa.

Henkilö 8 ei juurikaan kerro videollaan taustoistaan. Hän kuitenkin kuvaa videolla itseään ja kertoo profiilissaan jakavansa kokemuksia addiktiosta ja parantumisesta. Hänen videoidensa perusteella vaikuttaa, ettei hän käytä enää huumeita. Hän on nuorehko mies, jonka videoiden puhekielenä on englanti. Profiilitekstissä mainitaan hänen videoidensa lähtöpaikaksi Yhdysvallat. Hänen huumekekeilunsa alkoivat 17-vuotiaana, ja hän on videoiden kuvaushetkellä noin 25-vuotias. Hän on antanut henkilökohtaisia tietoja itsestään videoiden yhteyteen, ja muita reittejä pitkin on mahdollista löytää hänestä enemmän tietoa, sillä hän toimii aktiivisena vaikuttajana.

Henkilö 9 puhuu melko avoimesti omista taustoistaan ja käyttökokemuksistaan. Hän on YouTubessa omalla sukunimellään ja kuvaa kasvojaan videoilla. Hän kuuluu suunnilleen samaan ikäluokkaan muiden aineiston mieshenkilöiden kanssa, eli on kuvaushetkellä noin 25-vuotias. Hän on suomalainen ja kertoo olevansa videon kuvaushetkellä korvaushoidossa sekä syövänsä

ahdistuslääkkeitä. YouTube:n profiilitekstissä hän kertoo puhuvansa toipuvan päihteidenkäyttäjän elämästä ja kamppailusta.

Henkilö 10:n videoiden pääosassa eivät ole huumeet. Hän kertoo kuitenkin kahdella videollaan huumeidenkäyttökokemuksistaan. Tämä henkilö on aineistoni ainoa nainen ja on iältään ensimmäisessä videossa 25-vuotias ja toisessa 29-vuotias. Hän puhuu videoillaan englantia ja kuvaa itseään ilman sensurointia. Hän esiintyy YouTube:ssa todennäköisesti omalla etu- ja sukunimellään, ellei kyseessä ole vain ”taiteilijanimi”. Profiilista on mahdollista päätellä, että hänen sijaintinsa on Yhdysvallat. Hänen kohdallaan huumeidenkäyttö oli elämäntilanteeseen liittyvä ”virhe”, eikä hän nykyisin käytä mitään päihteitä. Huumeiden käytön lisäksi hän on luopunut myös tupakasta ja alkoholista. Hän kertoo huumeiden käytöstään hyvin yksityiskohtaisesti.

6. Huumeidenkäytön selittävät tekijät

Olen jakanut aineistosta esiin nousseet asiat seitsemään eri kategoriaan. Jaoin 6 erilaista kategoriaa sen mukaan, mitä käyttäjät pitivät selittävinä tekijöinä käytön aloittamiselle. Nämä kategoriat olivat: ylisukupolvisuus, persoonallisuuden piirteet, elämyshakuisuus, viihdekäyttö, mielenterveys ja lääkinnällinen tarkoitus.

Aineistolainauksissa olen poistanut täytesanoja, jotka hankaloittavat tekstin lukemista. Täytesanoilla tarkoitan tutkimuksessani sanoja, jotka eivät tarkoita mitään, mutta toistuvat useasti. Lisäksi olen tyypistänyt lauseet aiheeseen sopiviksi, esimerkiksi tilanteessa, jossa aihe on vaihtunut kesken lauseen. Lisäksi osa aineisto-otteista on käännetty englanninkielestä suomeksi ja niiden perään olen maininnut, että kyseessä on käännetty teksti.

Olen valinnut aineistoni tueksi videoiden julkaisijoiden profiilitekstejä YouTube:sta, sillä ne ovat tuoneet selvyttä videoilla mainittuihin asioihin. Käyttäjät kertovat profiili- ja videoteksteissään lisätietoja videosta sekä heistä itsestään. Lisäksi profiilitekstistä oli mahdollista nähdä videoiden lähtömaa.

Käytän analyysissä tukena attribuutioteoriaa, sillä huumeiden käyttöä selitetään eri tavoilla, joko itsestä johtuvilla tai ulkopuolisilla tekijöillä. Lisäksi käytän Hakkaraisen kehittelemiä (2001)

sosiaalisia kehyksiä, Weckrothin luomia (2001) riippuvuuden tulkintakehyksiä ja riippuvuuden eri muotoja osana analyysiä.

Ote sisällönanalyysistä

Pääluokat	Yläkategoriat
Ylisukupolvisuus	Vanhempien päihdeongelma Vanhemmat hyväksyivät päihteidenkäytön Lapselle päihteiden välittäminen Vanhemman väkivalta perhettä kohtaan
Persoonallisuuden piirteet	Riippuvainen luonne Ylivilkkaus Uteliaisuus
Elämyshakuisuus	Uteliaisuus huumeita kohtaan Pukeutumistyyli ja musiikki Itsensä etsiminen Itsevarmuuden lisääntyminen
Viihdekäyttö	Juhliminen Kavereiden merkitys Uusi kaveriporukka
Mielenterveys	Läheisen kuolema Masennus Ero kumppanista Oman olotilan parantaminen Syömishäiriö
Lääkinnällinen tarkoitus	Tapaturman jälkeinen lääkitys Reseptilääke
Valistus	Negatiivisten asioiden korostaminen Ei muille samaa kohtaloa

6.1 Ylisukupolvisuus

Ylisukupolvisuudella tarkoitan aineistossani vanhempien vaikutusta lapsiin, sillä aineiston henkilöiden puheessa vanhemmat toimivat ylisukupolvisina vaikuttajina. Aineistosta kolme henkilöä mainitsi vanhemmat puhuttaessa päihteidenkäytöstä. Tähän kategoriaan sisällytin vanhempien päihdeongelmat, vanhempien hyväksynnän päihteidenkäytölle, päihteiden välittämisen lapselle ja vanhemman väkivallan perhettä kohtaan. Vanhempien merkitys päihteiden käytölle nähtiin lähes jokaisessa tapauksessa edistävänä tai johdattelevana tekijänä. Vanhempien päihdeongelma mainitaan videoilla usein vain lyhyesti. Vanhempien oma päihdeongelma näkyy suoraan vain

kahdessa videossa, mutta se on havaittavissa rivien välistä myös kolmannessa videossa. Bardo, Donohew & Harrington (1996, 32) mainitsevat teoksessaan *Psychobiology of Novelty Seeking and Drug Seeking Behavior*, että uutuudenhaun lisäksi genetiikalla on vaikutusta huumeiden väärinkäyttöön. On siis mahdollista, että henkilö perii vanhemmiltaan tiettyjä piirteitä, jotka voivat vaikuttaa myöhempään huumeiden väärinkäyttöön.

”Osa varmaan ajattelee, että tää ois lottovoitto et äiti ois tällanen, mut mä en nää sitä silleen. Se oli ihan perseestä. Oisin kaivannu normaali perhe-elämää.” -H4

Yksi henkilöistä kertoo videollaan, että monet voisivat luulla sallivan vanhemman olevan hyvä asia, mutta hänen mielestään se ei ollut hyväksi. Katkelmassa hän kuvaa omaa elämäänsä epänormaalina, sillä yleensä vanhemmat eivät salli päihteidenkäyttöä. Hän olisi halunnut kokea normaalia perhe-elämää.

Edellä oleva esimerkki vanhempien sallivasta asenteesta päihteidenkäyttöön ja päihteiden välittäminen näkyivät vain yhden henkilön videolla. Hänen vanhempansa eivät koskaan rankaisseet päihteidenkäytöstä, vaan päinvastoin tukivat sitä ostamalla huumeidenkäyttöön tarvittavia välineitä ja kannabista 15-vuotiaalle. Vanhempien salliva asenne näkyi myös siinä, ettei käyttöiheyteen puututtu, vaan hän sai polttaa kannabista kotona ilman vanhempien puuttumista. Videon henkilö pitää kasvatusmallejaan erittäin huonoina ja kokee niiden vaikuttaneen myöhempään päihteidenkäyttöön ja kovempiin huumeisiin siirtymiseen. Hän korostaa videoilla sitä, että on itse vastuussa huumeidenkäytöstään eikä tämän vuoksi halua syyttää vanhempiaan. Vanhempien salliva asenne on kuitenkin helpottanut huomattavasti huumeidenkäyttöä, jolloin he ovat osana riippuvuuden synnyn selityksiä. Myös Salakarin (2001) mukaan, huumeriippuvaisilta puuttuvat usein elämän kannalta olennaiset arvot. Tutkimusten mukaan huumeepotilaiden perheessä nähdään usein olleen ongelmia, joissa lapsi ei ole saanut tarvitsemaansa hoitoa ja huolenpitoa (Salakari 2001, 116).

”Mähä oon hyvästä perheestä kotosin, ei oo mitää isompää ongelmää ollu lapsuudessa tai mitään, joo mun isällä on alkoholi-ongelma, mut mun mielestä se ei oo vaikuttanu iha hirveesti meidän lasten elämään ja se on ollu aina hyvä isä meille ja muutenkin ollu hyvä perhe aina.” -H1

Vaikka perheen isän alkoholiongelma mainitaan videolla, henkilö haluaa korostaa, ettei se ole juurikaan vaikuttanut hänen tai muiden perheessä olevien elämään. Isän kuvataan olleen hyvä isä, eikä perheessä ole ollut suuria ongelmia. Hän kuitenkin kokee olennaiseksi kertoa videollaan isänsä alkoholiongelmosta, vaikka mainitsee sen vain lyhyesti. Myöhemmin hän kertoo videollaan, että on saanut jo nuorena maistaa kaljaa isänsä lasista.

Vanhemman väkivalta perhettä kohtaan mainittiin yhdellä videolla. Perheen isän alkoholiongelman kuvattiin muuttuneen niin pahaksi, että häneen ja perheen äitiin kohdistui väkivaltaa. Videolla henkilö perustelee vanhemman väkivaltaa alkoholiongelman lisäksi myös sillä, että vanhempi joutui tyytymään homoseksuaaliin lapseen. Henkilön isä ei ottanut homoseksuaalia poikalastaan hyvin vastaan vaan oli pettynyt ja käytti ilkeitä vitsejä häntä kohtaan. Hän ei mainitse videolla homoseksuaalisuutensa olevan yhteydessä päihteiden käyttöön, mutta on mahdollista olettaa siitä johtuvien kaltoinkohteluiden liittyvän siihen.

Selittävänä tekijänä vanhemmat nähdään ulkoisina attribuutioina, eli henkilöt eivät koe syyntä riippuvuuteen johtuneen heistä itsestään. Toisin sanoen vanhemmat toimivat tässä kategoriassa laukaisevina tekijöinä, joita ilman henkilöt eivät välttämättä olisi alkaneet tai jatkaneet huumeiden käyttöä.

Hakkaraisen (2001) sosiaalisista kehyksistä ylisukupolvisuus kategoriassa on havaittavissa huono-osaisuus, sillä vanhempien salliva asenne huumeiden käyttöön tai perheväkivalta ovat usein liitettävissä siihen. Tämä on myös nähtävissä erittäin suurena riskitekijänä huumeiden käytölle. Esimerkiksi Niemelän (2009, 50–51) mukaan huumeiden käytön riskitekijöinä ovat vanhemman oma päihteidenkäyttö, perheen sisäiset ristiriidat, läheisten positiivinen asenne huumeidenkäyttöön ja valvonnan puute. Kaikki edellä mainitut esiintyvät tässä kategoriassa. Weckrothin (2001) vastaavista riippuvuuden tulkintakehyksistä on havaittavissa oppimiskehys. Oppimiskehysten mukaan riippuvuus on mahdollista nähdä opitun käytöksen seurauksena, mikä tässä kategoriassa liittyy vanhempiin (Weckroth 2001, 43–44).

6.2 Persoonallisuuden piirteet

Persoonallisuuden piirteet jaoin riippuvaiseen luonteeseen, ylivilkkauteen ja uteliaisuuteen. Nämä ovat kaikki yhteydessä henkilöihin itseensä ja heidän luonteisiinsa. Aineistossa kolme henkilöä mainitsee riippuvaisen luonteensa olevan yksi merkittävistä tekijöistä päihteidenkäyttöön liittyen. Riippuvaisen luonteen syntyä lähdetään kuvaamaan jo lapsuudesta alkaen: sokeririippuvuus,

kofeiiniriippuvuus, peliriippuvuus ja urheiluriippuvuus mainitaan videoilla. Henkilöt kuvaavat esimerkiksi toivoneensa lapsena lahjaksi sokeripitoisia herkkuja ja juomia. He tunnustavat mahdottomuuden kontrolloida niiden syöntiä. Peliriippuvuuksista eniten esillä olivat videopelit ja niiden pelaamisesta aiheutunut tuoma hyvä olo.

”Mussa on eläny sellanen riippuvuus lapsesta asti.” -H1

Riippuvaista luonnettaan lapsuudesta alkaen kuvailee kaksi aineistoni henkilöä. He kertovat videoillaan sillä olleen merkitystä myöhempisiin huumekekokeiluihin ja sitä kautta myös huumeidenkäyttöön. He kertovat riippuvuutta aiheuttavien laillisten asioiden tuoneen niin hyvää oloa, että niiden nauttimista on ollut vaikea lopettaa (esimerkiksi karkinsyönti ja pelaaminen).

Ylivilkkauden nähdään olevan merkityksellinen, sillä se lisää impulsiivisuutta. Yksi henkilöistä kuvailee omaa luonnettaan siten, että hänen on vaikea pysyä paikoillaan ja jatkuvasti on tehtävä jotain. Tämän vuoksi hän mainitsee, että huumeiden kokeilu oli hänelle ”luontevaa”.

Uteliaisuus erilaisiin päihteisiin näkyi muutamassa videossa. Yksi henkilö koki lapsena jo suuria houkutuksia maistaa kaljaa, tupakkaa ja jopa piikittää heroiinia. Hän piti jo lapsena tupakan ja kaljan tuoksuista. Kun henkilö mainitsee kokeilleensa ensimmäistä kertaa tupakkaa ja alkoholia, hänen aiemmat tunteensa vahvistuivat ja hän alkoi käyttämään niitä.

”Minulla on aina ollut todella riippuvainen persoonallisuus, joten en juurikaan pysty kontrolloimaan itseäni, kun löydän jotain, minkä tekemisestä pidän, mikä on samaan aikaan hyvä ja huono asia.” (käännetty) -H3

Riippuvaista persoonallisuutta selitettiin esimerkiksi niin, että löytäessään jotain mistä pitää on vaikea kontrolloida itseään. Kuitenkaan aina sitä ei nähdä vain negatiivisena asiana, vaan se voi näyttäytyä myös omistautumisena asialle.

Persoonallisuuden piirteet ohjasivat huumeiden käytön aloittamiseen, mutta ne saattoivat myös muuttua huumeiden käytön aloittamisen jälkeen. Monet kertoivat videoillaan, että huumeiden

käytön alaisena persoonallisuus muuttuu ja ”saattaa myydä vaikka mummonsa”. Myös Seppälä & Mikkola (2004, 63) raportoivat tutkimustuloksissaan huumeiden käytön haittapuolina käyttäjän persoonallisuuden muutoksen ikävämmäksi.

Kun riippuvuutta selitettiin omilla persoonallisuudenpiirteillä, ihmiset turvautuivat selittelemään tapahtunutta sellaisilla tekijöillä, joihin he eivät voineet itse vaikuttaa. Tämän voi yhdistää attribuutioteoriassa (Hewstone 1983, 17–18) itsensä esittämisen funktioon. Siinä henkilöiden on mahdollista muokata muiden näkemyksiä itsestään joko tietoisesti tai tiedostamattomasti. Tällä attribuutiolla on mahdollista hakea hyväksyntää toisilta, sillä riippuvuuden nähdään osittain johtuneen sellaisista asioista, joihin ihminen ei ole voinut vaikuttaa. Persoonallisuudenpiirteet nähdään siis ”mörköinä”, jotka ohjaavat ihmisen käyttäytymään tietyllä tavalla. Tämä puolestaan muokkaa toisten ihmisten käsityksiä henkilöstä.

Weckrothin (2001) riippuvuuden tulkintakehyksistä persoonallisuuden piirteitä vastaavana kategoriana toimii sairauskehys. Sairauskehysten mukaan riippuvuutta pidetään lähes sairauden kaltaisena oireena, johon ihminen ei välttämättä pysty itse vaikuttamaan. Lisäksi sairauskehysten mukaan parantuminen voidaan nähdä lähes mahdottomana, sillä riippuvaista pidetään objektina suhteessa riippuvuutta aiheuttaneeseen tekijään. (Weckroth 2001, 43–44.) Tässä kategoriassa persoonallisuuden piirteet näyttävät subjektiä, sillä ne kontrolloivat yksilön tekemisiä. Monessa videoista käy ilmi, ettei henkilö pysty kontrolloimaan itseään ja omia piirteitään.

6.3 Elämyshakuisuus

Elämyshakuisuuteen liitin uteliaisuuden huumeita kohtaan, pukeutumistyylin ja musiikin, itsensä etsimisen ja itsevarmuuden lisääntymisen. Näitä kategorioita oli havaittavissa jokaisessa aineiston videossa. Elämyshakuisuudella henkilöt yrittivät parantaa omaa elämäänsä tai lisätä siihen uudenlaisia viihdykkeitä.

”Jos voisin ostaa sitä kaupasta, en osallistuisi huumebisnekseen, mutta nyt kun se on laitonta, ostan sen huumekauppailta ja huumekauppiailla nyt sattuu olemaan huumeita, muitakin huumeita.” (käännetty) -H8

Yksi videon henkilöistä kertoo aluksi, ettei kannabis ole porttihuume ja jos sitä saisi ostettua kaupasta, ei hän olisi välttämättä tutustunut muihin huumeisiin. Kannabiksen myyjillä on usein muitakin huumeita, joita he koittavat kaupata ostajille kannabiksen oston yhteydessä. Tämä herättää ostajissa todennäköisesti mielenkiintoa uusia huumeita kohtaan, sillä niiden saatavuus helpottuu. Samalta huumeikauppiaalta on siis mahdollista ostaa myös muita huumeita kokeiluun samalla kun ostaa itselleen ”tarpeelliset” asiat. Myös Niemelän (2009,50) mukaan huumeiden käyttöä lisääviä tekijöitä ovat huumeiden saatavuus. Tässä tapauksessa ympäristö luo mahdollisuuden ja houkutuksen kokeilla uudenlaisia huumeita.

”Mielsin itteni sellaseks tutkimusmatkailijaks joka halus kokeilla kaikki eri huumeet läpi, et millasia oloi niist saa, nii sit ne kaikki kokeilin läpi.” -H1

Uteliaisuus huumeita kohtaan näkyi mielitekona kokeilla, miten tietyt huumeet vaikuttavat. Seppälä & Mikkola (2004, 79) puhuvat alkoholin ja kannabiksen vertailusta, sillä monet heidän haastattelemistaan henkilöistä kertoivat alkoholin psyykkisistä ja fyysisistä haitoista, joita ei kannabiksen kohdalla mainittu. Esimerkiksi yksi aineistoni henkilöistä kertoo, ettei pysty käyttämään alkoholia ollenkaan, minkä vuoksi hän hakee päihtymisen tunnetta huumeista. Hänellä oli aluksi tarkoituksena, ettei kokeile mitään ainetta kuin kerran, mutta se ei pysynyt kontrollissa. Myös elokuvien huumeenkohtauksia pidettiin houkuttelevina, sillä ne saavat huumeiden käytön näyttämään ”kivalta”.

”Mähä värjäsin hiuksia ja koitin ettii itteeni tekemällä kaikkii tommosii muutoksii. Ei si mikään oikee toiminu, sit siinä rupes niiku juomaa viinaa ja vetää kännejä joka viikonloppu. Löysi semmosia kavereita ja pyöri jossai kaupungilla ostoskeskuksissa ja tunsi olevansa siellä niiku joku kova jätkä, en käyny koulussa tunneilla juuri ollenkaan ja lintsasin kaikista kokeista.” -H1

Itsensä etsiminen näkyi aineiston videoilla mainintoina oman tyyhinsä muuttamisesta, esimerkiksi hiuksia värjäämällä ja hakeutumalla erilaisiin ”porukoihin”. Osalla henkilöistä oli elämässään vaihe, jossa he halusivat tehdä itseensä erilaisia muutoksia. Esimerkiksi hiuksia värjäämällä yritettiin saada

halutunlaista muutosta elämään. Aiempien yritysten epäonnistuttua yksi henkilöistä päätyi kokeilemaan alkoholia, mikä muuttui hyvin nopeasti viikoittaiseksi ja alkoi vaikuttamaan koulunkäyntiin. Tämä puolestaan aiheutti kehän ja mielenkiinnon myös muihin päihteisiin.

”Imettiin hatsii ja kuunneltiin musiikkii. Rentoo meininkii. Ja juotiin samalla kaljaa.” -H2

Pukeutumistyylin lisäksi monet mainitsivat videoillaan musiikin liittyvän huumeidenkäyttökokemuksiin. Etenkin kannabiksen käytön yhteydessä mainittiin rentous, johon musiikki liittyi olennaisesti. Rap-musiikin sanoituksissa huumeet ovat isossa osassa. Joissakin kappaleissa huumeet esiintyvät suoraan sanalla ”huume” tai jonkin huumeaineen nimellä, mutta niitä esiintyy myös erilaisilla slangisanoilla. Huumeisiin viitataan kappaleissa myös niin epäselvästi, että niitä voi olla vaikea erottaa ilman sanoituksen lukemista tai aihealueen tuntemista.

Itsevarmuuden lisääntyminen oli monissa tapauksissa yksi huumeiden positiivisista puolista. Monet kuvasivat olleensa ujoja ja hakevansa suosiota, jotta pääsisivät mukaan porukkaan. Esimerkiksi yksi aineiston henkilöistä mainitsee aloittaneensa alkoholin juomisen 9-vuotiaana, jolloin rakastui itsevarmuuden tunteeseen. Myös Kaivola, Tammisto & Ristola (2001, 33) toteavat, että huumeiden käytön alkuvaiheissa huumeilla pyritään vahvistamaan itsetuntoa ja minuuden kehitystä.

”Tein sen koska kannabis ja alkoholi alkoivat käymään tylsiksi” (käännetty) -H3

Henkilö kertoo videollaan, että kannabiksen ja alkoholin muuttuessa tylsiksi hän päätyi kokeilemaan vahvempia huumeita. Taustalla hänellä oli pitkään jatkunut miedomprien huumeiden käyttö, mikä alkoi kyllästyttää. Hän kertoo videollaan, että pelkäsi aluksi niitä todella paljon, eikä koskaan ajatellut siirtyvänsä kannabista vahvempiin huumeisiin. Hän halusi kuitenkin kokea jotain uutta hauskanpitoa elämässään, jonka vuoksi päätyi kokeilemaan vahvempia huumeita.

Elämyshakuisuus syynä huumeiden käytön aloittamiselle ja jatkamiselle on tulkittavissa sisäisenä attribuutiona, sillä syynä on henkilöiden oma kiinnostus ja halu kokeilla huumeita. Niin kuin Hewstone (1983, 13–14) mainitsee, ihmiset käyttävät sellaisia attribuutioita, jotka heijastavat

heidän omaa identiteettiään. Tässä kategoriassa oman identiteetin heijastuminen on vahvaa, koska huumeiden käytöllä pyritään vahvistamaan omaa identiteettiä tai muokkaamaan sitä halutunlaiseksi. Esimerkiksi tietynlaiseen pukeutumistyyliin ja musiikkimakuun voidaan yhdistää huumeidenkäyttöä, ja joihinkin ihmisiin huumeet vaikuttavat muuttamalla käytöstä sosiaalisemmaksi, mikä nähdään positiivisena muutoksena.

6.4 Viihdekäyttö

Viihdekäytöstä oli aineistossa mainintaa useammalla videolla. Viihdekäyttöön kuuluvat juhlissa käyminen sekä kavereiden ja uusien tuttavuuksien merkitys. Lähes kaikilla videoilla mainitaan jonkun tuttavan tarjonnan huumeita, etenkin humalatilassa. Osa kertoo videoillaan ajatelleensa, ettei koskaan koske tiettyyn päihteeseen, mutta humalatilasta vuoksi oli päätynt kokeilemaan.

Juhlissa on yleistä, että haetaan päihtynyttä tilaa ja se näkyy aineistossa esimerkiksi yhä vahvempien huumeiden kokeilemisena. Tiettyjä huumeita pidetään ”bilehuumeina”, joita käytetään halutunlaisen tilan saavuttamiseen. Esimerkiksi yksi aineistossa mainitsee LSD:n avanneen hänen maailmansa ja kokevansa, että tätä hän haluaa tehdä. Lisäksi hän piti kokaiinia ”bilehuumeena”, ja jatkoi sen käyttämistä joka viikonloppu, vaikka se ei toiminut hänen kuvittelemallaan tavalla.

”Puolvuotta meni koksuu vedellessä, joka viikonloppu.” -H1

Ystävien merkitys näkyi erilaisten huumeiden tarjoamisena sekä ehdotuksena kokeilla jotain yhdessä. Usein ystäväpiirillä on suuri merkitys huumeiden käytön aloittamiseen (Kaivola, Tammisto & Ristola 2001, 79). Juhlat olivat tärkein konteksti huumeiden tarjoamiselle, vaikka niitä tarjottiin myös kahden kesken aikaa viettäessä.

”Ja puolimillillä se laitto siihen, sen mä muistan ja sit se laitto dormicumia 7,5grammaa ja mä olin sitte vaan et mitä tosta pitäis tulla, et ku mä en haluais, et mä olin ollu subulle ehdoton ei mut sittenku ei ollu mitään muuta, kauhea krapula ja sit se sano et tällä kyllä lähtee krapula.” -H9

Henkilö kertoo videollaan, että ensimmäinen suonensisäinen huumekeilu johtui siitä, ettei tarjolla ollut mitään muuta. Kaveri valmisti hänelle annoksen kahta eri huumausainetta, minkä tarkoituksena oli lieventää alkoholin aiheuttamaa krapulatilaa. Hän kertoo, ettei pystynyt itse pistämään itseään ja oli vastustanut sitä, mutta lopulta päätyi antamaan kaverilleen luvan pistää häntä. Todennäköisesti henkilö ei olisi kokeillut suonensisäisiä huumeita ilman kaverinsa avustusta ja jos tarjolla olisi ollut hänelle tuttuja huumeita.

Uuden kaveriporukan merkitys näkyi etenkin yhden henkilön videolla. Hän kertoi tutustuneensa sosiaalisen median kautta uusiin ihmisiin, sillä hänellä ei ollut juurikaan ystäviä. Uusien ystävien elämäntyyli oli kuitenkin erilainen, ja hän alkoi käymään juhlissa. Uusien ystävien luoma illuusio siitä, kuinka kuuluu pitää hauskaa, vei hänet mukanaan kokeilemaan huumeita.

Viihdekäyttö on hyvin yleistä huumeidenkäytön alkuvaiheessa, sillä silloin ei olla vielä koukussa aineeseen. Muutamit henkilöt kertovat videoillaan päättäneensä, että he ovat viihdekäyttäjiä eivätkä ala käyttämään huumeita säännöllisesti. Kuitenkin jokainen henkilöistä oli päättämisen jälkeen menettänyt kontrollinsa huumeisiin. Tämä kertoo mielestäni siitä, että mieli ei ole tiettyjen aineiden kanssa tarpeeksi vahva päättämään asioista. Huumeet ohjaavat riippuvaisen mieltä todella vahvasti.

Viihdekäyttö pitää sisällään sekä sisäisiä että ulkoisia attribuutioita. Aineistoni videoilla on kuitenkin nähtävissä enemmän ulkoisia selityksiä, sillä lähes kaikki viihdekäyttöön liittyvät syyt ovat lähteneet jonkun ulkopuolisen suosituksesta. Kavereiden tarjoamat ensimmäiset huumekeilut ovat siis ulkopuolelta tulleita ehdotuksia, joiden mukaan ihminen on lähtenyt. Aineistossa hauskanpito esiintyy sisäisenä attribuutiona eli henkilön omana syynä. Huumeet ovat siis verrattavissa alkoholin käyttöön, koska niitä nautitaan juhlissa, jotta pääsisi oikeanlaiseen tunnelmaan.

Hakkaraisen (2001) sosiaalisista kehyksistä viihdekäyttö sijoittuu tanssi- ja klubikulttuurin kehykseen, sillä usein viihdekäyttöön kuuluu juhliminen ystävien kanssa tai muuten itsensä viihdyttäminen päihteillä. Lisäksi tähän riippuvuuden muotoon liittyy sosiaalinen riippuvuus aineesta, sillä sitä käytetään enemmän porukoissa kuin yksin.

Viihdekäyttöön, niin kuin muunlaisiinkin huumeiden käyttöihin liittyvät vahvasti nuorison luomat trendit ja median vaikutus. Myös Anja Koski-Jännes (2014, 92–93) mainitsee, että riippuvuusongelman esiintyvyyteen vaikuttavat yhteiskunnan luomat hedonistiset arvot, nuorten

pyrkimys muodikkuuteen ja median merkitys. Etenkin viihdekäytön kohdalla nuorison luomilla mielikuvilla on merkitystä, sillä usein viihdekäyttöön lähdetään toisen suosittelusta.

6.5 Mielenterveys

Mielenterveyden yhteys päihteidenkäyttöön näkyi useassa eri kategoriassa. Mielenterveydellä tarkoitan henkilöiden mielen hyvinvointiin liittyviä asioita. Tässä kategoriassa olevat tekijät näen mielen hyvinvointia horjuttaneina asioina, joko lyhytaikaisina tai pitkäaikaisina.

Läheisen kuolema nähtiin sekä huumeiden käytön laukaisevana että lisäävänä tekijänä. Masennuksen kuvattiin lisääntyneen huumeiden käytön aikana sekä vahvistavan vahvempien huumeiden käyttöä. Lisäksi kumppanista erottaessa tyydyttiin parantamaan omaa olotilaa. Yleisen olotilan kuvattiin myös parantuneen hetkellisesti huumeiden käytön seurauksena, jolloin niiden käyttöä jatkettiin. Myös Kaivola, Tammisto & Ristola (2001,28) mainitsevat, että huumeiden käyttöön liittyvillä mielenterveyden häiriöillä on monia selityksiä. Huumeiden käyttö voi itsessään aiheuttaa mielenterveydellisiä ongelmia tai huumeilla voidaan yrittää itsehoitaa jo olemassa olevia mielenterveysongelmia.

”Huomasin olevani todella riippuvainen kipulääkkeistä lievittääkseni surua äidin kuolemasta.”

(käännetty) -H5

”Paras kaveri menehtyi huumeiden aiheuttamiin mielenterveydellisiin ongelmiin.” -H2

Läheisen perheenjäsenen kuolema aiheutti riippuvuuden opiaattipillereihin, sillä niitä syömällä henkilö ei tuntenut tuskaa. Lisäksi hän kertoo pillereiden lievittäneen ahdistusta. Kaveri oli suositellut henkilölle lääkettä, jotta tämä kokisi olonsa paremmaksi. Lääkettä suositellut kaveri oli maininnut, ettei se aiheuta riippuvuutta, minkä vuoksi henkilö uskaltanut kokeilemaan sitä. Yhdellä videolla henkilö kertoo parhaan kaverinsa kuolleen huumeiden vuoksi, minkä jälkeen hänen oma huumeidenkäyttönsä lisääntyi voimakkaasti, ja hän kertoo ”sekoilleensa” kuukausia putkeen. Myös toinen henkilö kertoo hyvän ystävänsä kuolleen, mutta ei tarkemmin erittele syytä kuolemalle. Kummassakin tapauksessa läheisen ystävän kuolema on lisännyt heidän omaa huumeidenkäyttöään ja samalla mielenterveydellisiä ongelmia. On hyvin yleistä, että huumeiden käyttäjät lääkitsevät itseään huumeilla ja niiden sekakäytöllä, mutta samalla ne lisäävät

mielenterveysongelmia. Usein huumeiden käyttäjillä on niin sanottu kaksoisdiagnoosi, jossa he sairastavat jotakin mielenterveydellistä ongelmaa sekä päihderiippuvuutta. (Salasuo, Kainulainen & Tammi 2012, 297.)

“Tilanne, jossa olin silloin, johdatti minut tähän. Se oli heti todella pahan eron jälkeen. Minulla ei oikein ollut hyvää sosiaalista elämää, sillä koko sosiaalinen elämäni pyöri tämän ihmissuhteen ympärillä.” (käännetty) -H3

Henkilö kertoo videolla huumeiden käytön lähteneen erosta omaan tyttöystäväänsä. Hän mainitsee olleensa ujo, ja hänen kaveriporukkinsa koostui tuolloin ainoastaan samankaltaisista ihmisistä, jotka eivät tehneet vapaa-ajalla muuta kuin pelasivat tietokonepelejä. Ainut sosiaalinen suhde oli siis tyttöystävän kanssa, ja suhteen loputtua hän koki tarvitsevansa tilalle jotain uutta. Uuden kaveriporukan ja sen mukana alkaneen huumeidenkäytön myötä erosta johtuva ahdistus alkoi helpottaa.

“Jotenkin mä niiku sil päihteiden käytöllä hain sitä, halusin niiku paeta itteeni ja sitä minkälainen mä oikeesti oon, sitä todellisuutta, ku en mä kestäny jotenki sitä mitä olin ite tehny ja mokailu niiku se miten mun elämä oli menny et mä en kestäny sitä selvinpäin” -H4

Huumeiden käytöllä haettiin myös olotilan paranemista, kun henkilö ei kestänyt omia tekojaan ja mokailujaan selvinpäin. Huumeiden avulla oli siis mahdollista unohtaa pahat asiat ja ”irrottautua” arjesta. Myös Seppälä & Mikkola (2004, 63) toteavat yhdeksi huumeiden käytön motiiviksi halun paeta ikävää oloa. Rivien välistä on mahdollista lukea, että henkilö katuu aiempia tekojaan, mikä muodostaa kehän huumeiden käytölle. Hän ei ole tyytyväinen aiempiin tekoihinsa huumeiden vaikutuksen alaisena, minkä vuoksi hän ei kestä elämäänsä myöskään ilman huumeita. Huumeiden käyttäjän voi olla vaikeaa käsitellä vastoinkäymisiä ja ahdistusta, minkä vuoksi hän pyrkii niiden hallintaan käyttämällä huumeita (Kaivola, Tammisto & Ristola 2001, 33).

Huumeiden käyttö on aiheuttanut aineiston henkilöille mielenterveysongelmien lisäksi itsetuhoisuutta ja ainakin yksi henkilö kertoo yrittäneensä itsemurhaa. Lisäksi hän kertoo saaneensa psykoosin huumeita käyttäessään, minkä seurauksena joutui hoitoon. Hoito ei kuitenkaan hänen kohdallaan aluksi tehonnut, sillä hän karkaili hoidoista useaan otteeseen käyttämään huumeita. Hän kuvailee karkailujen johtuneen suuresta himosta huumeisiin.

”Ne huumeet, joita päätin käyttää, olivat ruokahalua tukehduttavia ja pidin siitä.” (käännetty

-H10

Aluksi henkilö kertoo ajatelleensa, ettei ollut riippuvainen huumeista, mutta koki niiden vaikutuksen hyvänä, sillä niiden jälkeen hänen ei tehnyt mieli syödä mitään. Tämän vuoksi hän jatkoi ruokahalua vähentävien huumeiden käyttöä ja tuli lopulta riippuvaiseksi niistä, mikä on yhteydessä hänen mainitsemaansa syömishäiriöön. Henkilö koki, ettei hän voi syödä enempää ja huomasi huumeiden auttavan hänen ”tavoitteessaan”.

Todella moni aineiston henkilöistä kertoo tavoitelleensa huumeidenkäytöllä itsensä tai olotilansa muutosta. Osan mielestä huumeiden käyttö toi heille halutunlaista itsevarmuutta ja vähensi yksinäisyyden tunnetta. Esimerkiksi yksi henkilö kertoo nauttineensa alkoholia heti aamusta, jotta tulisi parempi olo.

”Huumeet olivat 90-95% kaikesta mitä ajattelin, mitä halusin tehdä ja mitä päätin tehdä päivinäni.” (käännetty) -H10

Aineisto-otteen henkilöllä oli huumeiden aloittamisen aikaan tärkeä liikunnallinen harrastus, mutta huumeet alkoivat viemään kaiken ajan niin hänen tekemisistään kuin ajattelustaankin. Tämä vaikutti hänen mielialaansa hyvin vahvasti, sillä huumeet saivat hänet irrottautumaan kaikesta, mistä ennen nautti.

Tässä kategoriassa huumeiden käyttö nähtiin pääasiassa ulkoisina attribuutioina, sillä syyt mielenterveyden romahtamisen takana koettiin usein henkilöstä itsestään riippumattomiksi.

Useimmiten syyt olivat läheisen kuolema tai läheisen ihmissuhteen, esimerkiksi parisuhteen loppuminen. Kuitenkin on havaittavissa myös sisäisiä attribuutioita, sillä osa haki olon helpotusta huumeista tai muista päihteistä. Esimerkiksi yhden henkilön syömisen kontrollointi huumeilla on selitettävissä henkilön sisäisillä attribuutioilla ja halulla kontrolloida itseään.

Riippuvuuden muodoista mielenterveys kategoriassa psyykkisellä riippuvaisuudella on suurin merkitys, sillä sen perusteella ihminen on jatkuvasti henkisesti kiinni aineessa, mikä ohjaa hänen ajatteluaan (Viljamaa 2011, 9–10). Esimerkiksi ihmisen käyttäessä huumeita tai muita päihteitä selviytyäkseen normaalista arjesta, ovat huumeet pureutuneet niin syväälle henkilön mieleen, että on mahdollista puhua psyykkisestä riippuvaisuudesta.

6.6 Lääkinnällinen tarkoitus

Lääkinnälliseen tarkoitukseen yhdistin kaksi aineistossani esiintyvää videota. Toisella videolla henkilö oli joutunut vakavaan auto-onnettomuuteen, jonka seurauksena hän oli sairaalassa teho-osastolla. Hänen videollaan ei juuri puhuta myöhemmästä käytöstä, vaan todennäköisesti käyttö on loppunut sairaalasta päästyä. Kovat kipulääkkeet saivat hänet kuitenkin ymmärtämään, miksi ihmiset jäävät riippuvaisiksi vahvoihin lääkkeisiin. Toisessa esimerkissä henkilö oli jäänyt riippuvaiseksi reseptilääkkeisiin, jotka hänelle oli määrätty.

Tapaturmaan joutunut henkilö kuvailee kovien kipulääkkeiden vaikuttaneen niin tehokkaasti, että kaikki kivut katosivat ja hänelle oli mahdollista tehdä mikä vain toimenpide ilman kipua. Hän kuvailee kaiken menneen niin kauan hyvin, kunnes lääkemäärää alettiin asteittain pudottamaan ja lopuksi piti luopua siitä kokonaan. Vieroitusoireita hän kuvailee seuraavasti:

”Hikoilu, vapina ja tärinä. Koko keho odotti koska saa seuraavan tabletin, hallusinaatioita.

Nukuttua ei saanut, ku keho kävi ylikierroksella, odotti vaan lääkettä. Pari viikkoa niin katos vieroitusoireet. Sitä helvettiä en halua kokea enää koskaan” -H7

”Silmät pyöri ku hedelmäpelissä.” -H7

Toinen lääikinnällisestä tarkoituksesta puhunut henkilö kertoo saaneensa bentsodiatsepiinireseptin. Bentsodiatsepiinit ovat lääkkeitä, joita lääkärin määräyksestä käytetään esimerkiksi ahdistuneisuuden ja pelkotilojen hoidossa. Näitä lääkkeitä pitäisi määrätä vain vakavan harkinnan

perusteella, sillä ne ovat todella vahvoja ja nopeasti vaikuttavia. (Valvira.fi) Lisäksi hän mainitsee lääkäreiden uusineen hänen reseptejään, vaikka aluksi oli mainittu, ettei reseptiä uusittaisi kahta kertaa enempää.

”Se on ihan yleistä suomessa huumepiireissä ainaki, että keksitään vähä jotain vaivaa ja mennään jutteleen yksityiselle lääkärille ja vähä huijataan sitä ja saadaan lääkkeitä mitä ei oikeesti tarvii ja käytetään niitä päihtymistarkoituksissa ja myydään eteenpäin ja näin. Ja kyl mä oon ite huomannu ku oon sellasta duunaillu et kyl ne lääkäritki on vähä liian helposti ehkä antanut niitä lääkkeitä.”

-H1

Yhdellä videolla mainitaan terveydenhuollon ammattilaisen merkitys riippuvuuksien ylläpidossa. Hän kertoo, että on yleistä valehdella omista vaivoistaan, jotta saisi tarvittavia lääkkeitä päihtymistarkoitukseen. Lisäksi niiden myyminen on yleistä, sillä niiden avulla on mahdollista rahoittaa omaa päihteidenkäyttöä. Usein voi olla helpompaa saada tarvittavia huumausaineita lääketarkoitukseen lääkäriltä kuin katukauppiaalta (Salasuo, Kainulainen & Tammi 2012, 297). Lääkärin voi olla vaikeaa todeta kaikkien vaivojen todenmukaisuutta, mutta kyseisellä videolla henkilö mainitsee, että lääkärillä on ollut tietoa hänen vieroitushoidoistaan ja siitä huolimatta määrännyt kovia kipulääkkeitä. Tämän vuoksi hän raitistuttuaan toivoo, että lääkärit olisivat tarkempia määrätessään lääkkeitä, sillä niiden väärinkäyttö on yleistä. Seppälä & Mikkola (2004, 92–97) ovat myös todenneet, että lääkereseptin saamisen helppous on näkyvä ilmiö Suomessa. Lisäksi lääkäreiden antama tieto reseptilääkkeistä antaa väärän kuvan käyttäjälle kuin todellisuudessa, sillä monet lääkkeet ovat enemmän riippuvuutta aiheuttavia kuin aluksi kuvitellaan.

Lääkinnällisissä tarkoituksissa henkilöt käyttävät ulkoista attribuutiota, sillä ulkoisen tekijän koetaan aiheuttaneen lääkeaineelle altistumisen ja sen käyttö riippuvuuden. Henkilöt eivät siis itse ole pystyneet vaikuttamaan lääkkeen käyttöön, sillä molemmissa tapauksissa vahvojen lääkeaineiden käyttö on ollut terveydellisistä syistä välttämätöntä tai ainakin suositeltavaa. Tässä kategoriassa nähdään lääkärit osittain mahdollistavina tekijöinä riippuvuudelle, etenkin esimerkeissä, jotka liittyvät reseptilääkkeen aiheuttamaan uusimiseen ja huolimattomaan reseptin määräämiseen.

Hakkaraisen (2001) sosiaalisista kehyksistä terveydenhoito on yksi merkittävä lääkinnällisen tarkoituksen konteksti. Hakkaraisen (2001, 77–78) mukaan terveydenhoidossa lääkkeen ja

huumeen erot ovat häilyviä ja tilannekohtaisia. Se näkyy tässä kategoriassa, sillä koviin kipuihin tai ahdistustiloihin määrätyt lääkkeet vaikuttivat aineiston henkilöihin vahvasti. Ilman terveydenhoidon määräystä kyseiset lääkkeet eivät olisi tavallisten ihmisten saatavilla, mutta heidän tarvitessaan ne on määrätty hetkellisiksi apukeinoiksi. Toisessa esimerkissä riippuvuus on pitkittynyt ja hankaloittanut normaalia elämää, toisessa riippuvuus on siedätetty sairaalan toimesta.

7. Valistus

Valistus näkyi lähes jokaisessa aineiston videossa joko vähän tai paljon. Jaoin valistuksen negatiivisista asioista puhumiseen ja pyrkimykseen estää muiden samankaltainen kohtalo. Videoiden valistusaste vaihteli, sillä osassa videoista se mainittiin selkeästi ja osassa valistus oli nähtävissä piiloviestinä. Monet kertoivat videolla auttavansa mielellään muita samassa tilanteessa olevia, esimerkiksi vastaamalla videon kommentteihin. Valistusta pidettiin videoilla tärkeänä, ja muiden auttamisen eteen oltiin valmiita uhraamaan omaa aikaa.

Huumeista keskustellaan, ja ne ovat laajasti näkyvillä julkisuudessa. Hakkarainen & Metso (2004,49) toteavat valistamista olevan niissä monipuolisesti tarjolla: kouluissa, harrastuksissa, tapahtumissa sekä internet-sivuilla, kirjoissa ja elokuvissa.

”Nyt kun kouluissa ollu noita huumevalistuksia ja on niiku puhuttu jostai kovista huumeista, heroinista ja jostain ni, siis jollai ne voi toimii ne huumevalistukset iha hyvi mutta mulla ainaki heräs semmonen mielenkiinto, että kun ne on ollu nii kiellettyjä ja pahoja juttuja ni heräs semmonen mielenkiinto et tota mä haluan kyllä kokeilla. Mä muistan jostai pikkupojasta asti et mul on ollu sellanen et mä haluan joskus vetää heroinia suoneen. Nii mun mielestä noi huumevalistukset, se en tiä miten se pitäs tehdä, mut jotenki vois vähä erilailla tehdä koska osalla oikeesti varmaa herää mielenkiinto niistä osalla se kyl toimiikin, mut se on vähä kakspiippunen juttu.” -H1

Muutama henkilö kertoi aineistossa, että heidän mielikuvansa valistamisesta alkoivat koulun valistuskäynneistä. Jokainen oli kokenut valistuksen huonona, ja se aiheutti joko huvittuneisuutta

tai mielenkiintoa päihteisiin. Huvittuneisuutta aiheutti esimerkiksi ”legendaarinen” kuvaus LSD:stä, jonka mukaan ihminen voi luulla itseään appelsiiniksi ja alkaa kuorimaan itseään. Tämän kertonut henkilö mainitsee asian huvittaneen ja saaneen aikaan naurahduksia. Hänen mielestään asioista pitäisi puhua tosissaan, eikä liioitella. Toisessa esimerkissä päihdevalistus nähtiin sen kiellettävyyden vuoksi houkuttelevana. Etenkin nuoruus ikävaiheena lisäsi kiellettyjen asioiden houkuttelevuutta. (Salakari 2001, 106) puhuu nuorten kiinnostuneisuudesta valistaa. Lisäksi hän mainitsee nuorilla olevan sellaisia vaiheita, jolloin kaikki kielletty voi provosoida heitä.

”toivotaan että tämä on jonkinlaista valistusta koska ne nousut ja ne valvomiset nyt ku mä punnitsen niitä näin ni se on aika alhaalla ja aika korkeella on se niiku että voi vittu ku oisin jättänyt vetämättä ne ekat.” -H9

Yksi henkilöistä haluaisi itse toimia valistajana, esimerkiksi kouluissa, ja puhua asioista totuudenmukaisesti. Hän käyttää käsitettä ”nousu” kuvaamaan huumeista saatua nopeaa hyvänolontunnetta, mutta kertoo ettei se ollut hyvä asia, sillä huumeet pitivät hänet pitkiä aikoja valveilla. Myös Salasuo, Kainulainen & Tammi (2012, 298) käyttävät huumeesta saatavaa ”nousua” käsitteenä, joka ilmaisee huumeiden käytöstä aiheutuvaa nopeaa ja hetkellistä nautintoa. Heidän mukaansa näillä sanoilla kuvataan huumeiden käytön hektistä kulttuuria.

Videoilla monet aineiston henkilöt korostavat huumeidenkäytöstä johtuvia negatiivisia kokemuksia. Lisäksi videoiden tekijöillä oli havaittavissa katumusta omasta huumeidenkäytöstään. He eivät kuitenkaan muuttaisi mitään, sillä he ovat omasta mielestään saaneet arvokasta kokemusta, eivätkä kokeneet olevansa sama henkilö ilman huumeekokeiluja. He eivät kuitenkaan suosittele kenellekään toiselle samaa, vaan toivovat, että videoiden kautta voivat ehkäistä muiden kokeilut. Myös Seppälä & Mikkola (2004, 43) ovat todenneet, että valistuksesta huolimatta yksilölle jätetään oma vastuu päättää omista huumeekokeiluistaan, ja monesti lause ”en suosittele sinulle, mutta kyllä minä olen kokeillut” on esillä. Tällä tavalla valistajana toimiva poistaa oman vastuunsa, mikäli joku päättää hänen ”innoittamana” kokeilla huumeita.

”Jos yksin ihminen pystyy lopettaa huumeiden käytön mun takia ni mä oon onnistunut tässä ja mä oon helvetin onnellinen siitä.” -H1

Monet kertoivat videoillaan olevansa onnellisia ja saavuttaneensa haluamansa tuloksen, jos edes yksi videota katsonut pystyisi hänen avullaan lopettamaan huumeidenkäytön. Videoiden tarkoituksena voi siis pitää kannustamista huumeidenkäytön lopettamiseen.

” Älkää ottako sitä niin että se ois siistiä. Se ite ajatteli silloin että huumeet on siistej, ei ne kuitenkaan ole, vaan on katalia ja muuttaa sun persoonaa ja saatat myydä mitä tahansa ja pöllää tavaroita muilta ja tehdä tyhmyyksiä. ” -H9

Oletus siitä, että monet pitävät huumeiden käyttöä ”siistinä” oli videoilla isossa roolissa. Monet selittivät syyksi huumeiden käytölle sen ”siisteyden”, joten valistaessaan siitä he pyrkivät kumoamaan yleisiä väärinkäsityksiä. Lisäksi muille koituvista haitoista mainittiin tavaroiden myyminen ja varastaminen. Huumeiden käyttö yhdistettiin vahvasti myös muuhun rikolliseen toimintaan.

”toivottavasti tästä on jollekin apua, kun mä kerron millasta mun päihteidenkäyttö on ollu, ei oo mitää herkkuu se päihteidenkäyttö” -H4

Videon avulla toivottiin, etteivät muut kokeilisi huumeita ja tekisi samoja virheitä kuin hän itse. Videoilla nähtiin olevan mahdollisesti hyötyä siinä vaiheessa, kun ihminen pohtii kannattaako huumeita tai muita päihteitä käyttää tai kokeilla. Useiden videoiden tekijöiden mielestä he eivät ole saaneet huumeiden käytöstä mitään positiivisia vaikutuksia. Nuoret otettiin usein kohteeksi, sillä heidän koetaan kuuluvan riskiryhmään. Jokainen aineiston henkilö oli kokeillut ensimmäisen kerran huumeita todella nuorina. YouTube on nuorten suosiossa, jolloin videoilla on ollut hyvä alusta valistuksen levittämiseen.

“En koskaan tuntenut sitä euforiaa, sitä hyvää tunnetta, minkä he sanoivat, että tulen kokemaan.”

(käännetty) -H6

Henkilö kertoo videollaan, ettei saanut kavereiden mainitsemaa hyvänolontunnetta otettuaan kokaiinia. Hänen kohdallaan huume vaikutti eri tavalla, minkä vuoksi hän haluaa kertoa, etteivät huumeet vaikuta kaikkiin samalla tavalla. Lisäksi hän varoittaa, etteivät huumeet välttämättä ole sitä mitä, niiden sanotaan olevan. On mahdollista, että ne voivat sisältää vaarallisia lisäaineita (joita on sekoitettu huumeeseen), jotta määrää saataisiin isommaksi mahdollisimman halvalla. Vaikka kokaiini ei vaikuttanut häneen kuin alkoholin vaikutusta heikentämällä, kaikkien kohdalla tilanne ei ole sama. Hän kertoo videollaan ystävästään, joka jäi riippuvaiseksi kokaiinista, eikä hänestä ole kuulunut useaan vuoteen mitään.

“Mitä tahansa elämässäsi onkaan, ei tarvitse olla välttämättä huumeriippuvuus, sinun vain täytyy päättää, tehdä mielessäsi valinta, että haluat parantua.” (käännetty) -H10

Motivoivin lause videoilla on, että olipa kyse mistä tahansa vastoinkäymisestä omassa elämässä, on vain tehtävä mielessään päätös siitä, että haluaa parantua. Hän korostaa, että kaikki lähtee omasta halusta muuttua. Näin tapahtui juuri hänen kohdallaan, ja vaikka muutos ottaa aikaa, niin loppujen lopuksi kaikki kääntyy hyväksi.

“Et voi tehdä tätä enää, sinun on lopetettava. Tämä ei ole sinun elämäsi. Tämä ei ole se henkilö, joka sinusta piti tulla.” (käännetty) -H10

Otteessa henkilö kertoo päivästä, jolloin päätti viimeisen kerran lopettaa kokaiinin käytön. Hän oli jo aiemmin yrittänyt päästä siitä eroon, mutta oli onnistunut olemaan vain muutaman viikon selvinpäin. Lopullisen päätöksen hän sai katsomalla itseään peilistä ja toteamalla, että on aika lopettaa huumeidenkäyttö. Hän ei elänyt omasta mielestään elämää, jota halusi. Hän pystyi lopettamaan ilman ulkopuolista apua ja oli hyvin onnekas ja iloinen siitä. Hän kuitenkin mainitsee,

että tietää paljon henkilöitä, jotka ovat hyötyneet erilaisista päihdeohjelmista. Hän vetoaa kuuntelijoihin, jotka myös kamppailevat riippuvuusongelman kanssa. Hänen sanomansa videoilla on, että kenenkään ei tulisi hukata omaa potentiaaliaan huumeiden käyttöön, vaan tulisi toteuttaa unelmiaan ja elää riippuvuuksista vapaata elämää.

”Ei ole väliä mitä elämässäsi tapahtuu, eikä sillä kuinka kivuissasi olet, jos joku kuolee tai jättää sinut, tarkoitan pahinta mahdollista kipua, jonka voit kuvitella... Ei ole mitään pahempaa kuin peittää kipu huumeilla. Se ei toimi.” (käännetty) -H10

Hänen mukaansa huumeet eivät ole ratkaisu elämän vaikeisiin tilanteisiin, vaikka siltä aluksi tuntuisi. Oteessa henkilö korostaa, että ongelmat tulisi käsitellä jollain muulla tavalla kuin huumeilla, sillä loppujen lopuksi ne vain pahentavat tilannetta entisestään.

”Huumeriippuvuus melkein tuhosi elämäni.” (käännetty) -H10

Henkilö kertoo videollaan huumeidenkäytöllä olleen hänen normaalia elämäänsä tuhoavia vaikutuksia. Hän muun muassa menetti mahdollisuutensa jatkaa harrastustaan. Vasta 11-vuoden tauon jälkeen hän pystyy jatkamaan hänelle rakasta harrastusta. Kun hän päätti lopettaa kokaiinin käytön, hän jatkoi kuitenkin kannabiksen ja alkoholin käyttämistä hyvin kauan. Hän kuvailee tilannetta selviytymisenä, ei elämän jatkamisena, vaikka ei ollutkaan enää riippuvainen kokaiinista. Videoiden tekohetkellä hän on pystynyt jatkamaan harrastusta ja on päässyt jopa ammattitasolle. Hän suosittelee videollaan kaikkien riippuvuutta aiheuttavien asioiden lopettamista, mistä on ollut hänelle suuri apu.

”On tää on mun elämän parhait päätöksii.” -H4

Oma raitistuminen nähtiin videoilla elämän parhaimpana päätöksenä. Monet kuvaavat tien raitistumiseen olleen haastava, eivätkä he välttämättä kadu matkan varrella sattuneita asioita, sillä ne ovat opettaneet elämästä ja lopputuloksena he ovat saaneet elämänsä takaisin ennalleen.

“Ota pahat asiat pois elämästäsi ja korvaa ne.” (käännetty) -H5

”Pahat” asiat tulisi korvata jollain *paremmalla* on yhden henkilön lausahdus, johon osa YouTube katsojistakin on kiinnittänyt huomiota ja kehunut sen olevan erittäin hyvä ohje. Esimerkiksi huumeidenkäytön voisi korvata uudella harrastuksella, jolloin aikaa ei jää huumeiden käyttämiseen. Sama lause toimii myös kaveriporukan vaihtamiseen, sillä huumeoporukan jäsenyys hankaloittaa huumeidenkäytön lopettamista.

”Mä haluan tehdä tän omalla naamalla niiku et jotenki mä oon aina niiku pelänny kohdata itteeni ja niit omii seurauksii ja tää on mun mielest yks esimerkki et mä uskallan ja oon valmis kokeen niiku tänä päivänä ja näkee omat mokat ja virheet ja sen takii mä teen tän omalla naamalla. Ei se oo mikää salaisuus, että mä oon käyttäny huumeita” -H4

Valistuksen yhteyteen liitin yhden henkilön perustelun sille, minkä takia hän julkaisee videonsa omilla kasvoillaan. Hän on aiemmin pelännyt kohdata itsensä, mutta haluaa nyt näyttää esimerkkiä ja kohdata omat virheensä. Hän haluaa esimerkillään näyttää, että kaikki pystyvät halutessaan kohtaamaan itsensä ja omat haasteensa.

Valistuksen yhteydessä videoilta oli mahdollista analysoida henkilöiden äänenpainoja ja eleitä sekä heidän kertomiaan asioita. Kaksi videoista erosi muista huomattavasti, sillä niissä käytettiin erilaisia valistamisen keinoja. Toisessa videossa käskettiin pysymään erossa huumeista, mutta kerrottiin huumeiden vaikutuksista jopa hieman innostuneesti. Lisäksi kehoitettiin välttämään rauhoittavia, mutta jos niitä käytetään, niin vain sen verran kuin on pakko. Täysin toiseen ääripäähän kuuluvalla videolla henkilö kiinnitti erityisen paljon huomiota omaan olemukseensa, äänenpainoihin ja katsekontaktiin, erityisesti puhuttaessa valistamisesta. Lisäksi muista poiketen hän käytti videoillaan tehokeinoina vanhoja kuvia huumeidenkäyttöajalta, kuvaten niiden aikaista huonoa oloa.

Videoiden valistukseen sisältyy myös ristiriitaisuuksia. Päihteiden käytöstä liikkuu erilaisia tarinoita, joista osa voi olla liioiteltuja. Myös haittoja vähätteleviä tarinoita liikkuu etenkin

internetympäristössä. Usein käyttäjät ovat tietoisia näistä ristiriitaisuuksista ja pyrkivät videoilla mainitsemaan, etteivät ole ammattilaisia kertomaan kyseisistä asioista. (Seppälä & Mikkola 2004, 44.) Ristiriitaisuuksiin liitän esimerkiksi positiiviset kuvaukset huumeiden vaikutuksista sekä osassa videoista esiintyvän hyväksynnän omalle käytölleen, sillä osa henkilöistä ei ole lopettanut tai edes yrittänyt lopettaa huumeiden käyttöä.

Tässä kategoriassa muutamat henkilöt ottivat kantaa porttipäihde-teoriaan. He mainitsivat, että porttipäihteenä heidän kohdallaan toimi alkoholi, eikä heidän mielestään kannabis tai muut huumausaineet ole vaikuttaneet toisiin aineisiin siirtymiseen. Alkoholi vähentää estoja ja monet mainitsivatkin kokeilleensa huumeita tai vahvoja aineita ensimmäistä kertaa alkoholin vaikutuksen alaisena. Alkoholin ja erilaisten lääkkeiden vaikutusta korostettiin omien estojen kohdalla: yksi henkilöistä kertoi, että niiden alaisena ei tulisi tehdä päätöksiä.

Videoilla henkilöt halusivat korostaa huumeista kaukana pysymistä ja humaltumista luonnollisesti. Lisäksi monet kertoivat videon teon olleen haasteellista, eivätkä he aluksi olisi halunnut tehdä näin arkaluontoista videota. He olivat kuitenkin päätyneet tekemään videonsa, sillä halusivat että edes yksi henkilö saisi apua kamppaillessaan huumeongelman kanssa. Yksi merkittävä lause oli se, että *tilanteesta on mahdollista päästä pois*. Yhdessä videossa varoitettiin aluksi, että hän ei ole ammattilainen kertomaan huumeiden käytöstä johtuvista ongelmista. Tämän lisäksi monissa videoissa kehoitettiin hakemaan apua, mikäli kamppailee huumeongelman kanssa. Myös epäpuhtaista huumeista varoitettiin erään henkilön videolla, sillä on mahdotonta tietää mitä tavara pitää sisällään tai miten se vaikuttaa ihmiseen. Huumeet vaikuttavat ihmisiin eri tavalla, mistä monet varoittivat esimerkiksi kertomalla erilaisista oireista tai annosten vaikuttavuudesta. Valistuksen jatkokeinoina osa pyysi jakamaan videota eteenpäin, jotta apua tarvitsevat näkisivät heidän videonsa ja saisivat sen avulla vertaistukea ja uskoa huumeidenkäytön lopettamiseen.

8.Yhteenveto ja pohdinta

Aineistossa näkyi kuusi erilaista tapaa selittää riippuvuuteen johtaneita syitä. Monissa videoissa oli mahdollista erotella useampia kategorioita, mutta jokaisessa esiintyi vähintään yksi alla olevista kategorioista.

1. *Ylisukupolvisuus*
2. *Persoonallisuuden piirteet*
3. *Elämyshakuisuus*
4. *Viihdekäyttö*
5. *Mielenterveys*
6. *Lääkinnällinen tarkoitus*

Ylisukupolvisuuden valitsin kategoriaksi, sillä omien vanhempien merkitys oli nähtävissä videoilla kahdella eri tavalla. Vanhemmat saattoivat hyväksyä ja tukea päihteidenkäyttöä esimerkiksi ostamalla lapsilleen huumeidenkäyttöön tarvittavia välineitä tai huumeita. Toisaalta vanhempien oma päihteidenkäyttö ja väkivalta olivat myös näkyvillä aineiston videoilla.

Persoonallisuuden piirteet esiintyivät jokaisella videolla joko suoraan tai pääteltävissä olevina asioina. Osa aineiston henkilöistä kertoi huomanneensa olevansa jo lapsena alttiita riippuvuutta aiheuttaville asioille. Itsensä kontrollointi koettiin tässä kategoriassa usein haastavana, riippumatta riippuvuutta aiheuttavasta asiasta. Myös luonteenpiirteistä ylivilkkaudella ja uteliaisuudella nähtiin olevan vaikutusta, sillä ne ohjasivat henkilön tekemiä valintoja.

Elämyshakuisuus näkyi vahvimmin uteliaisuutena huumeita kohtaan, ja monet aineiston henkilöistä kertoivat olleensa kiinnostuneita huumeiden vaikutuksista. Erilaiset itsensä etsimiset, muun muassa pukeutumistyyliä vaihtamalla, liitettiin huumeidenkäytön alkuvaiheisiin. Huumeidenkäytöllä pyrittiin lisäämään itsevarmuutta ja muuttamaan itseään sosiaalisemmaksi.

Viihdekäyttö yhdistyi jokaisessa videossa kavereihin ja uusiin kaveriporukoihin sulautumiseen. Viihdekäyttö alkoi usein kaverin ehdotuksesta kokeilla huumetta ja kontekstina toimi lähes aina juhliminen. Kuitenkin myös pienemmässä porukassa ja ilman juhlimista esiintyi kavereiden suositteluja kokeilulle, mutta tällöin kyseessä oli usein joko kannabis tai kokeneemmalle huumeiden käyttäjälle uudenlaisen huumeen suosittelu. Viihdekäytön yhteydessä oli siis aina kyse sosiaalisesta toiminnasta.

Mielenterveys näyttäytyi aineistossa henkilön mieleen vaikuttavina haasteina. Läheisen kuolema ja ero pitkäaikaisesta kumppanista vaikuttivat joko huumeidenkäytön aloittamiseen tai sen voimakkaaseen nousuun. Lisäksi huumeita käytettiin oman olotilan parantamiseen, esimerkiksi ruokahalua vähentävillä huumeilla tai piristeillä. Myös masennuksella nähtiin olevan vaikutusta huumeidenkäyttöön, mutta sitä pidettiin myös huumeidenkäytöstä johtuvana.

Lääkinnällinen tarkoitus lähti liikkeelle joko tapaturman jälkeisestä lääkityksestä tai henkilölle määrätystä reseptilääkkeestä. Molemmissa tapauksissa lääkitys on ollut välttämätöntä, minkä seurauksena on syntynyt joko vahvoja vieroitusoireita tai riippuvuutta.

Liitin aineistosta nousseet kategoriat attribuutioteoriaan ja otin lisäksi mukaan Hakkaraisen (2001) kehittämät huumeidenkäytön sosiaaliset kehykset ja Weckrothin (2001) riippuvuuden tulkintakehykset. Näiden avulla jäsentelin jokaisen kategorian aiempaan tutkimukseen. Attribuutioteoriaa käytin niissä kategorioissa, joissa syy oli havaittavissa joko itsestä tai ulkoisista tekijöistä johtuen. Lisäksi monissa kategorioissa oli havaittavissa yhteys Hakkaraisen (2001) ja/tai Weckrothin (2001) kehyksiin. Tutkimuksen kannalta merkittävimmät löydökset olivat Hakkaraisen (2001) sosiaalisista kehyksistä terveydenhoidossa, huono-osaisuudessa sekä tanssi- ja klubikulttuurissa. Weckrothin (2001) riippuvuuden tulkintakehyksistä puolestaan merkityksellisimpinä näyttäytyivät sairauskehys ja oppimiskehys.

Kategorioiden jakautuminen teoriataustoihin

Ylisukupolvisuus	Ulkoinen, henkilöstä riippumaton selitys Oppimiskehys Huono-osaisuus
Persoonallisuuden piirteet	Ulkoinen, henkilöstä riippumaton selitys Itsensä esittämisen funktio Sairauskehys
Elämyshakuisuus	Sisäinen, henkilöstä itsestään johtuva selitys
Viihdekäyttö	Ulkoinen, henkilöstä riippumaton selitys Sisäinen, henkilöstä itsestään johtuva selitys Tanssi- ja klubikulttuuri
Mielenterveys	Ulkoinen, henkilöstä riippumaton selitys Sisäinen, henkilöstä itsestään johtuva selitys
Lääkinnällinen tarkoitus	Ulkoinen, henkilöstä riippumaton selitys Terveydenhoito

Taulukossa on yhdistetty tutkimustulokset teoriataustoihin, jotta tulosten hahmottaminen olisi helpompaa. Attribuutioteorian sisäinen ja ulkoinen jaottelu oli mahdollista tehdä jokaisesta riippuvuuden selityksestä. Tuloksien perusteella on mahdollista päätellä ulkoisten selitysten olevan suositumpia puhuttaessa huumeiden käytön aloittamisen syistä. Viihdekäytön ja mielenterveyden kategorioissa oli havaittavissa sekä sisäisiä että ulkoisia attribuutioita riippuvuuden syiden selityksille. Kuitenkin molemmissa ulkoisilla selityksillä oli suurempi merkitys. Ulkoiset selitykset toimivat suuremmassa roolissa viihdekäytössä, sillä ystävien suosittelut ja vaikutukset esiintyivät voimakkaina. Mielenterveyden kategoriassa puolestaan itsestä riippumattomien asioiden, kuten läheisen kuoleman tai oman sairauden vaikutukset korostuivat muita tekijöitä useammin.

Myös Salasuo & Rantala (2003, 46) ovat saaneet samankaltaisia tuloksia huumeiden käytön motiiveista. He kuvaavat motiiveina olevan usein juhliminen, kavereiden kanssa yhdessäolo, muista erottautuminen, statuksen nostatus, rentoutuminen, itsensä kehittäminen ja uteliaisuus huumeita kohtaan. Nämä käsitteet tulivat kaikki vastaan myös tässä tutkielmassa.

Syitä selittävien tekijöiden lisäksi aineistosta nousi vahvasti esiin *valistus*. Henkilöt kokivat velvollisuudekseen valistaa videoiden katsojia huumeiden haitoista ja halusivat tukea muita vastaavassa tilanteessa olevia. Valistus näyttäytyi videoilla kahdella tavalla:

1. *Negatiivisten asioiden korostamisena*

2. *Ei toivottu muille samaa kohtaloo*

Negatiivisina asioina korostettiin etenkin huumeidenkäyttöön liittyviä persoonan muutoksia, rikollisuutta ja olotilan heikkenemistä. Huumeiden kuvattiin muuttavan persoonallisuutta, sillä huumeet täyttävät riippuvaisen mielen, jolloin kaikki elämä pyörii niiden ympärillä. Vanhat asiat, joista henkilö on ennen nauttinut, saattoivat korvautua täysin huumeilla. Lisäksi huumeiden takia monet olivat lopettaneet koulunkäynnin, armeijan tai harrastuksensa. Niillä videoilla, joissa rikollisuudesta mainittiin, kerrottiin varastamisesta huumeidenkäytön vuoksi. Henkilöt saattoivat varastaa läheisiltään tavaroita myyntiin, jotta saivat rahaa huumeiden ostamiseen. Yksi videon henkilöistä kertoi murtautuneensa kahdesti apteekkiin, jotta saisi lääkkeitä myyntiin ja omaan käyttöönsä. Tämän lisäksi murtautumisia tehtiin pieniin kioskeihin. Kaikki huumeidenkäyttöön liittyvä rikollisuus selitettiin aina tapahtuneen huumeiden vaikutuksen alaisena.

Kaikissa videoissa nähtävällä valistuksella on sama päämäärä: kertoa omista kokemuksistaan, jotta muut eivät joutuisi samaan tilanteeseen ja toisaalta myös auttaa muita vastaavassa tilanteessa

olevia toimimalla vertaistukena. Jotkut kertovat videoillaan saaneensa idean toisten henkilöiden vastaavista videoista, kun taas osalla videoiden lähtökohtana on ollut oma-aloitteisuus ja halu jakaa oma tarinansa muille. Kahdessa videossa mainitaan pettymys heidän kohdalleen sattuneeseen valistukseen. Toisessa videossa henkilö koki, että koulussa saatu päihdevalistus oli toiminut ainoastaan houkuttelevana. Lisäksi valistuksen koettiin olleen huvittavaa ja liioiteltua, minkä vuoksi haluaisi itse toimia valistajana ja kertoa asioista totuudenmukaisesti.

Valistuksien sisältö aineistossa

Negatiiviset kokemukset valistuksena	Ei muille samaa kohtaloa
Vieroitusoireet	Paremmen elämän valitseminen
Persoonan muutokset	Mahdollisuus lopettaa huumeiden käyttö
Rikollisuus	Avun hakeminen ja pyytäminen ajoissa
Ei tehoa samalla tavalla kaikkiin ihmisiin	
Huumeet voivat sisältää myrkkyä	
Ei mitään positiivista huumeista	

Valistus näkyi videolla kahtena erilaisena toimintana. Toisessa korostettiin negatiivisia kokemuksia ja toisessa yritettiin perustella käytön aloittamattomuutta tai mahdollisuutta päästä eroon huumeista. Molemmat tavat näkyivät jokaisella valistusta sisältävällä videolla. Negatiivisten kokemusten tuominen esille näyttäytyi kuitenkin lievempänä ilmiönä, todennäköisesti siitä syystä, että henkilöt itse pitävät kannustamista tärkeämpänä keinona valistaa.

Tutkimuskysymyksinäni toimivat *”Miten huumeidenkäyttäjät päätyivät käyttämään huumeita?”* ja *”Miten valistus ilmenee videoilla?”* Jaotteleman kuusi kategoriaa toimivat huumeidenkäyttöä selittävinä tekijöinä. Syyt ovat sekä henkilöstä itsestään että ulkoisista tekijöistä johtuvia. Kategorioiden perusteella on mahdollista tulkita, että huumeiden käytön aloittamisen tai jatkamisen syytä selitetään useammin ulkoisilla attribuutioilla. Ainoastaan elämishakuisuuden kategoriassa on nähtävissä itsestä johtuva, sisäinen selitys. Sisäiset selitystavat näyttäytyvät kuitenkin myös viihdekäytössä ja mielenterveyskategoriassa, mutta jäävät ulkoisia selityksiä vähemmälle. Valistus puolestaan näkyy videoilla omien kokemusten negatiivisina ilmaisuina sekä toivomisena, että muut eivät kokisi samaa kohtaloa.

Valistuksen yhteydessä käytin analyysini apuna performatiivisuutta, sillä valistuksesta puhuttaessa erilaiset äänenpainot ja eleet olivat selvimmän esillä. Tein huomioita henkilöiden äänenpainosta,

eleistä ja heidän käyttämistään sanavalinnoista. Huumeiden käyttäjillä on samantyylinen tapa puhua huumeista ja niiden käytöstä. Suomenkielisillä huumeidenkäyttäjillä on paljon englannin kielestä lainattuja sanoja, mutta molemmissa kulttuureissa on omat tapansa puhua huumeista tai niiden käyttämisestä. Monille asioille on olemassa synonyymeja ja saman asian voi ilmaista hyvin monella eri tavalla. Heidän käyttämänsä kieli sisältää paljon slangisanoja, joita voi olla hankalaa ymmärtää ja väärinkäsityksiä voi tapahtua jopa huumeiden käyttäjien kesken. (Salasuo, Kainulainen & Tammi 2012, 303.)

Aineistoni videoista ainoastaan yhdessä käytettiin lyhenteitä ja slangisanoja puhuttaessa huumeista, muutoin henkilöt käyttivät selkeitä sanoja kuvaamaan huumeidenkäyttöään. Etenkin englanninkielisillä videoilla käytettiin reilusti kiro sanoja kuvaamaan ja elävöittämään tarinaa huumeidenkäytöstä. Eroja katseen suunnasta oli havaittavissa tilanteissa, joissa puhuttiin hengenvaarallisista hetkistä tai mietittiin tarinan etenemistä. Osassa videoissa oli nähtävissä selkeästi lapulta lukemista, ja yksi mainitsikin heti alussa käyttävänsä muistiinpanoja tukena. Monet kiittivät videon lopussa katsojia ja toivoivat saavansa kommentteja sekä lisää katselukertoja myös jatkossa. Videoiden kommenttiosioissa katsojat lähettivät usein tsemppiviestejä ja kehuja sekä kertoivat videon toimivan parempana valistuksena kuin mitä opettajat antavat kouluissa. Lisäksi eräällä videolla yksi kommentoija pyysi videon tekijää osallistumaan johonkin keskusteluohjelmaan, jotta tärkeää tietoa saisi levitettyä eteenpäin.

Kulttuurinen konteksti

Aineistoni piti sisällään sekä englannin- että suomenkielistä aineistoa, minkä vuoksi on mielenkiintoista ottaa esiin kulttuurien väliset eroavaisuudet. Ensimmäisenä eroavaisuutena videoilla esiintyi se, että englantia äidinkielenään puhuvat kuvasivat itseään useammin sensuroimattomina kuin suomalaiset. Lisäksi heidän videoillaan apuun hakeutumista korostettiin enemmän ja he olivat valmiita henkilökohtaisesti vastaamaan kysymyksiin ja jakamaan yhteystietojaan apua tarvitseville. Tämä voi kertoa siitä, että suomalaiset ovat ujompia jakamaan henkilökohtaista tietoa itsestään, varsinkaan omilla kasvoillaan. Suurin osa aineistoni englantia puhuvista henkilöistä on kotoisin Yhdysvalloista, jossa huumeongelma näyttäytyy eri mittakaavassa kuin Suomessa. Tämän vuoksi valistusta korostettiin muista videoista poikkeavalla tavalla juuri heidän videoillaan, esimerkiksi erilaisilla äänenpainoilla ja intensiivisillä katseilla kohti ruutua. Suomalaisen henkilöiden videoissa katseet saattoivat kierrellä, eikä ruutua päin katsottu kuin

lyhyitä hetkiä kerrallaan. Poikkeuksena tähän oli video, jossa huivi tai kypärämyssy peitti kuvaajan kasvot. Myöskään äänenpaino tai eleet eivät juurikaan vaihdelleet suomalaisilla videoilla. Englanninkielisillä videoilla valistuksen yhteydessä oli havaittavissa yhdysvaltalaisen televisiopsykologin Dr. Philin tapaista ”terapiaistuntoa”. Suomalaisilla videoilla puolestaan valistus otettiin useaan otteeseen esille, jotta kanta olisi selvä: ei kannata kokeilla huumeita.

Kaikkien henkilöiden kohdalla huumeidenkäyttö oli alkanut alaikäisenä, joissakin tapauksissa todella nuorina. Samankaltaisia tuloksia ovat saaneet myös Kaivola, Tammisto & Ristola (2001, 32) jotka kuvaavat huumeidenkäytön alkaneen usein varhaisessa nuoruudessa, minkä vuoksi kehitykseen kuuluvat asiat jäävät kesken tai niitä ei tule ollenkaan. Sekä suomalaiset että englantia äidinkielenään puhuvat kertoivat päihteidenkäytön alkaneen alkoholin käytöllä, mikä johti muutamassa tapauksessa juomiseen koulussa. Tässä yhteydessä kulttuurilla ei ollut merkitystä, sillä samat alkuvaiheet olivat nähtävissä kulttuurista huolimatta. Englantia puhuvat mainitsivat kuitenkin useammin huumeidenkäytön yhteyden koulunkäyntiin sekä tanssiaisiin.

Uhriutumisen – voiko ihminen valita itse kohtalonsa?

Uhriutumisen käsite on nähtävissä aineistoista piiloviesteinä ja se liittyy ulkoisten attribuutioiden ylikorostumiseen. Henkilöt eivät suoraan mainitse olleensa uhreja suhteessa huumeidenkäyttöön, mutta esimerkiksi ylisukupolvisuuden kategoriassa yhden henkilön kohdalla vanhempien sallivuus huumeidenkäytölle on vaikuttanut hänen käsityksiinsä oikeasta ja väärästä. Jos vanhemmat sallivat ja tukevat huumeidenkäyttöä, ei lapsella ole mahdollisuutta kokea tekemäänsä asiaa vääräksi. Vaikka henkilö on omasta tahdostaan aloittanut huumeidenkäytön, on sen jatkumisen kannalta vanhemmilla suuri merkitys. Toinen esimerkki videoilla näkyy silloin, kun henkilölle tarjotaan surun tukahduttamiseen opiaatteja. Tässä esimerkissä henkilön ystävä tarjoaa huumeita, mainiten samalla, etteivät ne aiheuta riippuvuutta. Myös hän on tilanteen uhri, sillä hän ei tiedä koko totuutta huumeista.

Vaikka molemmissa uhriutumisen esimerkeissä myös henkilö itse on tehnyt valinnan käyttäen huumeita, korostuu toisten antama tieto ja esimerkki todella vahvasti. Tällöin henkilöllä ei ole ollut täysivaltaisesti mahdollisuutta päättää omasta toiminnastaan. Vanhempien sallivuudessa lapselle on annettu vääränlainen esimerkki, mikä vahvistaa hänen aloittamaansa kannabiksen käyttöä. Ystävän tarjoamat opiaattipillerit puolestaan näyttävät helpottavina tekijöinä suruun ja henkilö luottaa ystävänsä sanaan siitä, ettei kyseessä ole riippuvuutta aiheuttava tekijä.

Uhrin käsite voi kadota jossain vaiheessa, esimerkiksi silloin kun uhri ottaa vastuuta omista teoistaan. Yksi vastuun merkki on, kun huumeiden käyttäjä päättää jakaa tarinansa muille. Aineistossa yksi henkilöistä mainitsee kuvanneensa omia kasvojaan ilman sensurointia, koska halusi ottaa vastuuta eikä halua salata omaa menneisyyttään. Kaikki eivät koe olevansa huumeiden uhreja, mutta hyvin monessa tapauksessa uhrin käsite on selkeästi havaittavissa. Voisi siis todeta, että ihminen voi vaikuttaa kohtaloonsa, mutta hyvin monessa tapauksessa kohtalo valitaan hänelle muiden toimesta, eikä ihminen välttämättä pysty estämään sitä.

Kokemusasiantuntijuuden näkyminen aineistossa

Aineiston henkilöt kertovat videoillaan omakohtaisia kokemuksiaan huumeidenkäytöstä, jolloin voidaan mainita kyseessä olevan kokemusasiantuntijuutta. Valistuksen yhteydessä mietitään usein sitä, kuka voi toimia valistajana. Esimerkiksi Soikkeli (2001, 58) mainitsee keskustelun kohdistuneen usein joko huumeita käyttäneisiin, heidän läheisiinsä tai akateemiseen tiedon pohjalta aiheeseen tutustuneeseen henkilöön. Videoilla mainitaan kuitenkin usein halu kertoa asioista siten, kuin se todellisuudessa on mennyt, minkä vuoksi kokemusasiantuntijuus nousee vahvasti esille.

Kokemuksellisuus tuo lisäarvoa lääketieteelliselle ja psykologiselle tiedolle, sillä siinä keskitytään yksilön omiin näkökulmiin muita tulkintoja enemmän. Kokemusasiantuntijoiden valistus eroaa ammattilaisten valistuksesta siten, että siinä ei puhuta ainoastaan terveydellisistä haitoista ja faktoista, vaan käsitellään niitä kokemuksen pohjalta. Kun ammattilainen voisi valistuksessa todeta huumeiden aiheuttavan terveydellisinä haittoina esimerkiksi mahdollisuuden muistin heikkenemiselle, kokemusasiantuntija mainitsee oireita, mitä on hänelle tai hänen tutuillensa ilmaantunut. Tosielämän tarinat vaikuttavat kuulijaan eri painolla kuin ammattilaisten kirjasta ja tutkimuksista oppimat faktat.

Porttiteoria

Porttiteorian käsite ilmaantui muutamaan otteeseen aineiston henkilöiden videoilla. Porttiteoria ymmärretään siten, että kannabiksen kokeilu toimii ”porttina” vahvemille huumeille ja sitä kokeiltuaan henkilöllä on suurempi todennäköisyys kokeilla muutakin. Esimerkiksi Kandel (2002) käsittelee porttiteoriaa tasoina, jossa alempien tasojen kokeilut voivat johtaa ylemmän tason päihteiden kokeilulle. Aineiston henkilöistä kenenkään mielestä kannabis ei ole toiminut houkuttelevana muille huumeille, vaikka jokainen on aloittanut siitä. Lähes kaikki mainitsevat alkoholin olleen pahempi porttihuume, sillä alkoholin vaikutuksen alaisena on tehty päätös kokeilla

huumeita. Esimerkiksi yksi henkilö mainitsee videollaan, ettei olisi todennäköisesti koskaan kokeillut vahvempia huumeita, ellei olisi ollut alkoholin vaikutuksen alaisena. Muutamalla videolla puolestaan kehoitetaan välttämään päätösten tekoa alkoholin juonnin yhteydessä, sillä se hämärtää ajattelua. Monet tutkijat, kuten Kaivola, Tammisto & Ristola (2001), Soikkeli (2002) ja Piispa (2001) mainitsevat alkoholin olevan merkittävin tekijä huumeiden käytön aloittamisessa, ja kannabiksen sijaan sitä tulisi pitää ”porttina” huumeiden käytölle.

Yksi aineiston henkilöistä kertoo huumebisneksen olevan suurin syy kannabiksesta vahvempiin huumeisiin siirtymiselle. Hän ei välttämättä olisi koskaan siirtynyt käyttämään vahvempia huumeita, mikäli olisi voinut ostaa kannabiksen jostain muualta kuin katukauppiaalta, jolla on hallussaan muitakin huumeita. Videolta saa käsityksen, että huumekauppias todennäköisesti kauppa kannabiksen oston yhteydessä myös muita huumeita. Tällä viittauksella henkilö ottaa kantaa kannabiksen käytön laillistamiseen, jotta välttyttäisiin vahvempiin huumeisiin koskemiselta. Myös monien muiden aineiston henkilöiden videoilla on mahdollista erottaa heidän myönteinen tai ainakin osittain salliva asenteensa kannabiksen käyttöön. Yhteenvetona voi siis todeta, että kannabiksen käyttöä ei nähdä porttina eikä sen käyttöä pidetä kovin pahana asiana.

Lisäksi aineistosta nousi esiin pohdinta huumausaineiden, etenkin kannabiksen laillistamisesta. Myös Perälä (2013) pohtii huumeiden laillistamista ja siitä koituvia etuja ja haittoja. Hän esimerkiksi toteaa, että huumeiden laillistamisen myötä niiden käytön status muuttuisi. Tällä hetkellä kannabiksen käytöllä on mahdollista hakea sosiaalista statusta. Jos huumausaineet laillistettaisiin, kiellettävyyden houkutus lähtisi, eikä käyttö houkuttelisi enää viihdekäyttämään tiettyjä aineita. (Perälä 2013, 209.) Aineistossa nousee vahvasti esiin kiinnostus huumeisiin sen kiellettävyyden vuoksi tai esimerkiksi siksi, että alkoholista on tullut huono tai tylsä viihdeaine. Lisäksi monet aineiston henkilöistä kertoivat käyttäneensä huumeita, jotta pääsisivät tiettyihin piireihin tai saisivat suosiota muilta.

Huumeidenkäyttäjien oma ääni yhteiskuntaan

Tutkielman tarkoituksena on ollut huumeidenkäyttäjien oman äänen tuominen esiin. On tärkeää perehtyä niihin tekijöihin, jotka ovat johdattaneet huumeidenkäytön aloittamiseen. Lisäksi on otettava huomioon huumeidenkäyttäjien omat kokemukset ja pohdinnat siitä, miksi he ovat ajautuneet nykyiseen tilanteeseensa. Koska huumeiden käyttäjille ja entisille käyttäjille rakentuu kattava omaelämäkerrallinen tietopohja huumeista ja niistä irrottautumisesta, olisi tärkeää ottaa

heidät mukaan suunnittelemaan huumehoitoja ja erilaisia päihdevalistuksia. Esimerkiksi Salasuo, Kainulainen & Tammi (2012, 306) toteavat, että kovien huumeiden käyttäjien mielipiteitä tulisi kuunnella ja ottaa huomioon. Myös Seppälä & Mikkola (2004, 106) toteavat, että vanhojen käyttäjien arvokasta tietoa huumeiden käytön riskeistä tulisi hyödyntää päihdetyössä. Vaikka omakohtaisten kokemusten luotettavuuden arviointi voi osoittautua hankalaksi, käyttäjien ja viranomaisten tietojen yhdistämisellä tulisi todennäköisesti kokonaisvaltaisempaa tietoa huumeiden käytöstä ja sen ehkäisemisestä ja hoidosta.

Huumeaddiktio on monikasvoinen, sillä jokaisella on oma polkunsä siihen. Tämän tutkielman tavoitteena oli ottaa huomioon erilaisia syitä ja selitysmalleja, jotka ovat johtaneet aineistossa olevien henkilöiden riippuvuuteen. Aihe valikoitui tutkielmaani, sillä monissa huumeiden käyttöä selittävässä aiemmassa tutkimuksessa on käsitelty yleisiä tulkintamalleja, eikä niinkään otettu huomioon huumeiden käyttäjien omaa mielipidettä. Vaikka aineisto on pieni, ovat tulokset monipuolisia, sillä olen pyrkinyt valitsemaan mahdollisimman monipuolisia tarinoita. Tutkimuksessa on tullut hyvin samankaltaisia havaintoja, kuin aiemmassa tutkimuksessa. Sukupuolten välistä eroavaisuutta ei tämän tutkielman perusteella voinut luotettavasti tehdä, sillä aineistossani esiintyi ainoastaan yksi naishenkilö. Lisäksi kaikki aineiston henkilöt olivat suunnilleen saman ikäisiä. Jatkossa olisikin mielenkiintoista tutkia eri sukupuolten ja ikäluokkien kokemuksia huumeiden käytöstä. Mielestäni huumeiden käytön irtaantumisessa tärkeintä on henkilön oma päätös lopettaa huumeiden käyttö, minkä vuoksi tulee heidän omia kokemuksiaan tutkia vielä enemmän.

Lähteet

- Bardo, Michael, Donohew, Robert & Harrington, N.G. (1996) *Psychobiology of Novelty Seeking and Drug Seeking Behavior*. Behavioural Brain Research 77.1-2 23–43.
- Burgess, Jean, Green, Joshua, Jenkins, Henry & Hartley, John (2009) *YouTube: Online video and participatory culture*. Cambridge: Polity.
- Daley, Dennis C., and Marlatt, G. Alan (2006) *Overcoming Your Alcohol or Drug Problem Effective Recovery Strategies Workbook*. Second edition. New York: Oxford University Press.
- Denzin, Norman K. (2003) *Performance Ethnography Critical Pedagogy and the Politics of Culture*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Goffman, Erving (1959) *Arkielämän roolit*. Suomentanut: Puranen, Erkki. Hki: WSOY, 1971.
- Hakkarainen, Pekka (2001) *Huumeiden käytön sosiaaliset kehukset*. Teoksessa Ritva Piisi (toim.) *Huumetyö*. Helsinki: Tammi. 73–98.
- Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena (2004) *Suomalaisten suhtautuminen huumeisiin ja huumepolitiikkaan: Mielipiteet ja asenteet väestössä 2002*. Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004):1.
- Hakkarainen, Pekka (2015) *Miten tutkia huumetrenejä?* Teoksessa Antti Häkkinen & Mikko Salasuo (toim.) *Salattu, hävetty, vaiettu -Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Tampere: Vastapaino. 81–118.
- Hewstone, Miles (1983) *Attribution theory and common-sense explanations: an introductory overview*. Teoksessa Miles Hewstone (toim.) *Attribution theory: Social and functional extensions*. Oxford: Blackwell. 1–26.
- Hine, Christine (2000) *Virtual Ethnography*. London: Sage.
- Hyväri, Susanna (2005) *Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet*. Teoksessa Nylund Marianne & Yeung Anne Birgitta (toim.) *Vapaaehtoistoiminta – Anti arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino. 214–235.
- Hämeen-Anttila, Jaakko (2013) *Trippi ihmemaahan: huumeiden kulttuurihistoriaa*. Helsinki: Otava.

- Ikkala, Mika (2001) *Rikosoikeudelliset toimenpiteet ja syyttämättä jättäminen*. Teoksessa Ritva Piisi (toim.) *Huumetyö*. Helsinki: Tammi. 132–152.
- Kainulainen, Heini (2003) *Pitääkö huumeiden käyttäjää rangaista?* Teoksessa Kaukonen Olavi & Hakkarainen Pekka (toim.) *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus. 229–251.
- Kaivola, Taru, Tammisto, Marja & Ristola, Matti (2001) *Interventiomahdollisuudet huumeiden käyttäjien päihdeongelmiin somaattisen sairaalahoidon aikana*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2001:13. Helsinki.
- Kandel, Denise (2002). *Stages and Pathways of Drug Involvement: Examining the Gateway Hypothesis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Karjalainen, Karoliina & Hakkarainen, Pekka (2013) *Lääkkeiden väärinkäyttö 2000-luvun Suomessa – Esiintyvyys, käyttäjäryhmät ja käyttötarkoitukset*. Yhteiskuntapolitiikka 78 (2013):5.
- Kelley, Harold. H, Michela, John. L (1980) *Attribution theory and research*. Department of Psychology, University of California, Los Angeles 31:457–501.
- Koski-Jännes, Anja (2014) *Addiktioiden yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja yksilölliset kehitysehdot*. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Hyvän elämän sosiaalipsykologia*. Kuopio: Unipress 2014. 84–100.
- Kumpusalo, Esko (1991) *Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys*. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.
- Manderson, Desmond (2001) *Muodonmuutoksia – ristiriitaiset symbolit huumeiden sosiaalisessa rakentumisessa*. Teoksessa Tapio Onnela (toim.) *Pyhä huumesota - huume politiikan pelkoja ja utopioita*. Helsinki: Visio. 69–96.
- Manninen, Mervi & Huoponen, Kaarina (toim.) (2000) *Pilvi vai Pouta? Huumeiden käytön ehkäisyprojekti. Aitoa yhteistyötä etsimässä*. Irti Huumeista ry.
- Mäkitalo, Outi (2008) *Huumevalistus ja sen muunnelmat: Opettajien käsityksiä ehkäisevään huumetyöhön suuntautuneesta koulukasvatuksesta ja opetuksesta*. Oulun yliopisto.
- Niemelä, Solja (2009) *Nuorten päihdeongelmien ehkäisy ja hoito*. Teoksessa Tuukka Tammi, Mauri Aalto & Anja Koski-Jännes (toim.) *Irti päihdeongelmista*. Edita. 49–73.

- Nylund, Marianne (2005) *Vertaisryhmät tiedon ja kokemusten jäsentäjinä*. Teoksessa Nylund Marianne & Yeung Anne Birgitta (toim.) *Vapaaehtoistoiminta – Anti arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino 195–213.
- Onnela, Tapio (2001) *Huumeet ja huume kontrolli historian näkökulmasta*. Teoksessa Tapio Onnela (toim.) *Pyhä huumesota - huume politiikan pelkoja ja utopioita*. Helsinki: Visio. 19–40.
- Partanen, Juha (2003) *Huumeet maailmalla ja Suomessa*. Teoksessa Kaukonen Olavi & Hakkarainen Pekka (toim.) *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus. 13–37.
- Paylor, Ian, Measham, Fiona & Wilson, Alison (2012). *Social Work And Drug Use*. Maidenhead: McGraw-Hill Education.
- Perälä, Jussi, Kainulainen, Heini & Tammi, Tuukka (2012) *Helsinkiiläiset narkomaanit – käyttö, kulttuuri ja kontrolli*. Teoksessa Salasuo Mikko, Poikolainen Janne & Komonen Pauli (toim.) *Katukulttuuri: Nuorisoesiintymiä 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Hakapaino. 293–306.
- Perälä, Jussi (2013) *Ikuinen säätö – Helsingin huume markkinat*. Helsinki: Like Kustannus Oy.
- Piispa, Matti & Tammi, Tuukka (2001). *Paikallisyhteisö ja media päihdetyössä: Kallio kuplii - projektin kokemuksia*. Helsinki: Terveiden edistämisen keskus.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4_3.html Viitattu 8.11.2018
- Salakari, Juhani (2001) *Huumeiden merkityksistä psykiatrian kannalta*. Teoksessa Tapio Onnela (toim.) *Pyhä huumesota - huume politiikan pelkoja ja utopioita*. Helsinki: Visio. 97–150.
- Salasuo, Mikko & Rantala, Kati (2003) *Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana*. Teoksessa Kaukonen Olavi & Hakkarainen Pekka (toim.) *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus. 38–67.
- Salasuo, Mikko (2013) *Omistautuminen – tapa hallita mahdollisuuksien paljoutta*. Teoksessa Tuukka Tammi & Pauliina Raento (toim.) *Addiktioyhteiskunta: riippuvuus aikamme ilmiönä*. Helsinki: Gaudeamus. 106–124.
- Schechner, Richard & Sara Brady (2013). *Performance Studies An Introduction*. 3rd ed. Hoboken: Taylor and Francis.

Seppälä, Pauliina & Mikkola, Tomi (2004) *Huumeet Internetissä ja nuorisokulttuureissa: havaintoja huumeiden merkityksistä ja riskikäsitteistä käyttäjäpiireissä*. Helsinki: Stakes.

Soikkeli, Markku (2001) *Huumepolitiikka*. Teoksessa Ritva Piisi (toim.) *Huumetyö*. Helsinki: Tammi. 9–29.

Soikkeli, Markku (2001) *Valistus osana huumeiden käytön ehkäisyä*. Teoksessa Ritva Piisi (toim.) *Huumetyö*. Helsinki: Tammi. 48–71.

Soikkeli, Markku (2002) *Miten puhua huumeista*. Helsinki: Stakes.

Tammi, Tuukka & Pauliina Raento (2013) *Addiktio- ristiriitainen ja vaikutusvaltainen ilmiö*. Teoksessa Tuukka Tammi & Pauliina Raento (toim.) *Addiktioyhteiskunta: riippuvuus aikamme ilmiönä*. Helsinki: Gaudeamus. 7–27.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Uusitalo, Susanne (2013) *Addiktio – uhka yksilön tahdolle vai vapaata toimintaa?* Teoksessa Tuukka Tammi & Pauliina Raento (toim.) *Addiktioyhteiskunta: riippuvuus aikamme ilmiönä*. Helsinki: Gaudeamus. 90–105.

Valvira Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.

https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/hyva-ammatinharjoittaminen/laakehoito/bentsodiatsepiinien_maaraaminen_2 Viitattu 22.10.2019

Viljamaa, Janne (2011) *Pakko saada: addiktoitunut yhteiskunta*. Helsinki: WSOY.

Weckroth, Antti (2001) *Päihdeestä huumeeksi-huumeongelman kulttuuriset tulkinnat*. Teoksessa Ritva Piisi (toim.) *Huumetyö*. Helsinki: Tammi. 30–47.